

สวรรค์

สวรรค์ คำคำนี้ปรากฏอยู่ในวรรณคดีเสมอ ส่วนใหญ่จะบอกกล่าวให้ผู้อ่านได้รู้ว่า สวรรค์คือที่อยู่อันแสนสะดวกสบายของบรรดาเทวดานางฟ้าทั้งหลาย เต็มไปด้วยสิ่งของล้ำค่าสวยงาม แต่สวรรค์อยู่ที่ไหน? มีลักษณะอย่างไร? ไม่ค่อยได้บอกไว้ให้ชัดเจนแจ่มแจ้งนัก มีวรรณคดีบางเล่มบอกเล่ารายละเอียดของสวรรค์เอาไว้เหมือนกัน แต่พอนำคำบอกเล่าเหล่านั้นมาเทียบเคียงกันเข้าก็เกิดความสับสนขึ้นอีก เพราะสวรรค์จากวรรณคดีแต่ละเรื่องมีทั้งส่วนที่คล้ายกันและส่วนที่แตกต่างกัน ทำเอาผู้อ่านเป็นงงไปตามๆ กัน ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าวรรณคดีไทยเรานั้นได้รับอิทธิพลจากศาสนาสำคัญๆ ถึงสองศาสนาด้วยกัน คือจากศาสนาพราหมณ์ (ปัจจุบันได้วิวัฒนาการมาเป็นศาสนาฮินดูแล้ว) และศาสนาพุทธ ทั้งสองศาสนาที่ว่ามานี้ต่างมีหลักความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของสวรรค์แตกต่างกันออกไป

ศาสนาพราหมณ์เป็นศาสนาที่เก่าแก่มากที่สุดศาสนาหนึ่งก็ว่าได้ เพราะราวห้าพันกว่าปีล่วงมาแล้ว ชนชาติอารยันเผ่าหนึ่ง (เรียกตามภาษา

ประวัติศาสตร์ว่า ‘เผ่าอินเดียยุโรป’ หรือ ‘อินเดียอิหร่าน’) ซึ่งมีถิ่นฐานเดิมอยู่บริเวณหนึ่งในเอเชียกลาง ได้อพยพจากถิ่นเดิมและเดินทางเข้าไปอยู่ในดินแดนเปอร์เซีย (ปัจจุบันคือประเทศอิหร่าน)

ในระหว่างอพยพ ชนเผ่านี้ได้แตกแยกออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งยังคงเดินทางไปตั้งหลักแหล่งใหม่ในเปอร์เซียตามเป้าหมายเดิม ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง (พวกนี้มีชื่อเรียกเฉพาะว่า ชาวอริยกะ) ได้แยกตัวเดินทางลงสู่ดินแดนตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศอินเดียแถบลุ่มแม่น้ำสินธุ (สินธุ) และตั้งหลักแหล่งถาวรอยู่ ณ ที่นี้ (ชาวอริยกะออกเสียง ส เป็น ห หรือ ฮ และ ฐ เป็น ด ดังนั้นคำว่า สินธุ จึงกลายเป็น ฮินดู ในภายหลัง)

นอกจากจะเข้าตั้งถิ่นฐานแล้ว ชาวอริยกะยังได้นำเอาวัฒนธรรมในเรื่องความเคารพเชื่อถือนในเทวดาหรือเทพเจ้าเข้ามาสู่ประเทศอินเดียอีกด้วย

เทพ (เทพเจ้าหรือเทวดา) ที่สำคัญที่สุดในยุคแรกๆ ก็คือ พระอินทร์ ผู้ทรงเป็นเจ้าแห่งสวรรค์และยอดนักรบ ต่อมาชาวอริยกะได้เคารพเทพอีกองค์อย่างสูงสุด (ตอนนี้พระอินทร์เริ่มถอยลงมาเป็นเทพชั้นรอง) ว่าทรงเป็นผู้สร้างทุกสรรพสิ่งทั่วจักรวาล ไม่ว่าจะเป็โลก มนุษย์ หรือสิ่งสสารสัตว์

เทพองค์นี้คือ พระพรหม นี่คืจุดเริ่มต้นที่แท้จริงของศาสนาพราหมณ์ แต่ศาสนาพราหมณ์ไม่ได้หยุดอยู่เพียงเท่านี้ ยังคงวิวัฒนาการต่อไป เทพสำคัญๆ จึงเพิ่มขึ้นอีกหลายองค์ เช่น พระศิวะ พระนารายณ์ พระอุมา พระสรัสวดี พระคเณศ พระขันทุกุมาร และเมื่อมีเทพก็ต้องมีที่อยู่ของเทพ ซึ่งก็คือ สวรรค์ นั่นเอง

สวรรค์ตามจินตนาการในวรรณคดีที่อิงความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์นั้นตั้งอยู่บนเทือกเขาหิมาลัย ทางทิศเหนือของประเทศอินเดีย

เทือกเขาหิมาลัย เป็นเทือกเขาที่มหึมาโหฬารมาก แดมมียอดเขาสูงชันสลับซ้อนมากมาย (ยอดเขาเอเวอเรสต์ที่สูงที่สุดในโลกก็อยู่ในเทือกเขานี้ด้วย) และเพราะความสูงชันมากนี่เองที่ทำให้ยอดเขาเหล่านี้มีหิมะปกคลุมอยู่ตลอดปี จึงเป็นที่มาของชื่อเทือกเขาหิมาลัย (หิมะ+อาลัย = หิมาลัย)

สวรรค์ที่สำคัญๆ ตามความเชื่อทางพราหมณ์นั้นมียุี่สี่แห่ง คือ

เทือกเขาหิมาลัยทอดตัวผ่านแคว้นแคชเมียร์ของอินเดีย ชาวฮินดูเชื่อกันว่าเป็นที่ตั้งของสวรรค์และเขาที่ประทับของทวยเทพ เช่น เขาไกรลาส

๑. ยอดเขาพระสุเมรุ ซึ่งเป็นที่สถิต (อยู่) ของพระอินทร์ (ตามตำราว่าเขาแห่งนี้เป็นทองคำแท้ทั้งเขา ฟังแล้วน้ำลายหก)

๒. ยอดเขาไกรลาส ที่สถิตของพระศิวะและพระอุมา (ยอดเขาแห่งนี้มีอีกชื่อหนึ่งว่า ฝาเผือก เพราะมีสีขาวดั่งเงินยวง คงเป็นเพราะหิมะปกคลุมอยู่ตลอดเวลา)

๓. พรหมโลก ที่สถิตของพระพรหมและพระสร้อยดี (ตามวรรณคดีไม่ค่อยพูดถึงลักษณะของพรหมโลกเท่าไร แต่สันนิษฐานว่า คงเป็นยอดเขาอีกแห่งหนึ่งในเทือกเขาหิมาลัยเช่นกัน)

๔. เกษียรสมุทร หรือทะเลน้ำนม ซึ่งอยู่ระหว่างกลางสวรรค์ทั้งสามแห่งข้างต้น เป็นที่สถิตของพระนารายณ์และพระลักษมี

นอกจากสวรรค์สำคัญทั้งสี่แห่งนี้แล้ว ยังมีสวรรค์อื่นๆ อยู่ตามยอดเขารอบนอกอีก ซึ่งเป็นที่สถิตของเหล่าเทพชั้นรองลงมา

นี่เป็นความเชื่อเกี่ยวกับสวรรค์ในระยะต้นๆ ที่ว่า สวรรค์มีตัวตนที่ตั้งแน่นอน คนเราอาจจะสามารถไปถึงได้ด้วยร่างกายที่มีเลือดเนื้อตามปกตินี้ (อย่างในวรรณคดีเรื่อง *รามเกียรติ์* และ *ศกุนตลา*) ซึ่งต่อมาความเชื่อนี้ได้เปลี่ยนไปว่า สวรรค์มีสภาวะทิพย์ คนเราจะไปถึงได้ก็ต่อเมื่อตายไปแล้ว (หมายถึงคนดีเท่านั้นนะ อย่างในเรื่อง *มหาภารตะ*)

ส่วนความเป็นอยู่ของเทวดานางฟ้า นั้น ทางพราหมณ์เชื่อว่า พวกนี้เป็นอมตะ คือไม่มีวันตาย ดังนั้นเทพท่านใดได้ครองตำแหน่งอะไรก็อุ่นใจได้เลยว่า มันคงยืนนานกันชั่ววันรันดร์กาล

ดูสวรรค์ตามความเชื่อทางพราหมณ์มาพอหอมปากหอมคอกันแล้ว คราวนี้ลองหันมามองทางพุทธกันดูบ้าง ศาสนาพุทธเกิดหลังศาสนาพราหมณ์ประมาณสองพันกว่าปี แต่มีอิทธิพลต่อวรรณคดีไทยไม่น้อยไปกว่าศาสนาพราหมณ์เลย

วรรณกรรมไทยที่เก่าแก่ที่สุดที่กล่าวถึงเรื่องนี้ก็คือ *ไตรภูมิพระร่วง* (*ไตรภูมิภคา*) ซึ่งพระมหากษัตริย์ราชที่ ๑ หรือปฐมไทย แห่งกรุงสุโขทัย ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๘

ในหนังสือ *ไตรภูมิพระร่วง* กล่าวถึงที่ตั้งของภูมิทั้งสาม (สวรรค์ โลก มนุษย์ และนรกกับอบสูรกายภูมิ) ว่ามีเขาพระสุเมรุอยู่ตรงกลาง ล้อมรอบด้วยเขาบริวารและมหาสมุทรสลับกันอีกอย่างละเอียดชั้น (มหาสมุทรที่วานี้ในวรรณคดีเรื่อง *กาเกี* เรียกชื่อว่า *สีทันดร*) ถัดออกมาเป็นทวีปทั้งสี่ที่มีมนุษย์อยู่อาศัย (ในวรรณคดีจึงมักเรียกประเทศอินเดียว่า *ชมพูทวีป*) แล้วล้อมด้วยกำแพงจักรวาลเป็นชั้นสุดท้าย

ส่วนสวรรค์ตามไตรภูมินั้นได้แบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ สามประเภทคือ

๑. **ฉกามาจร** คือยังข้องเกี่ยวกับด้วยความรักใคร่ ผู้ที่อาศัยอยู่บนสวรรค์ประเภทนี้จึงมีสองเพศ คือ เทวดาเพศชาย และนางฟ้าเพศหญิง

คติสวรรค์ใน ไตรภูมิพระร่วง ปรากฏอยู่ตามงานศิลปะต่างๆ ของไทย
อาทิ จิตรกรรมฝาผนัง

สวรรค์ประเภทนี้มีด้วยกันหกชั้น

ชั้นแรก ซึ่งมีความสูงน้อยที่สุด มีความสูงระดับเดียวกับยอดเขา
ยุคนธร คือ สี่หมื่นสองพันโยชน์จากระดับน้ำในมหาสมุทร ชื่อว่า จาตุมหา
ราชา เป็นที่สถิตของท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่องค์ (สวรรค์ชั้นนี้บ้างก็ลงความ
เห็นว่า อยู่บนยอดเขายุคนธรเลย แต่บ้างก็ว่า เพียงแค่มีระดับความสูงเสมอ
กันเท่านั้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องตั้งอยู่บนยอดเขาแต่อย่างใด เพราะสวรรค์มี
สภาวะเป็นทิพย์)

ชั้นที่สอง มีความสูงเหนือขึ้นไปอีกเท่าตัว คือ แปดหมื่นสี่พันโยชน์
สูงเสมอยอดเขาพระสุเมรุ ชื่อ ดาวดึงส์ หรือ ไตรตรึงษ์ พระอินทร์ประทับ
อยู่ที่ชั้นนี้ (ชื่อพระอินทร์กับเขาพระสุเมรุนี้พ้องกับคติทางพราหมณ์พอดี)

ชั้นที่สาม ชื่อ ยามา อยู่สูงหนึ่งแสนหกหมื่นแปดพันโยชน์ เป็นที่สถิต
ของพระสยามเทวาธิราช

ชั้นที่สี่ ชื่อ ดุสิต อยู่สูงสามแสนสามหมื่นหกพันโยชน์ เชื่อกันว่า
สวรรค์ชั้นนี้เป็นที่ประทับของพระโพธิสัตว์ก่อนจะมาประสูติเป็นพระพุทธเจ้า
ชั้นที่ห้า ชื่อ นิมมานรดี อยู่สูงหกแสนเจ็ดหมื่นสองพันโยชน์
ชั้นที่หก ชื่อ พรนิมิตตวสวัตดี อยู่สูงหนึ่งล้านสามแสนสี่หมื่นสี่พัน
โยชน์

(จะเห็นได้ว่าพอพ้นชั้นดาวดึงส์มาแล้ว สวรรค์ต่างอยู่สูงขึ้นไปบน
ท้องฟ้าเฉยๆ โดยไม่ได้อาศัยอิงยอดเขาใดๆ ทั้งสิ้น)

๒. รูปาวจร คือพรหมที่มีรูป (พระพรหมตามคติพุทธต่างจากพรหม
ตามคติพราหมณ์ พรหมตามคติพราหมณ์มีเพียงองค์เดียว ทรงเป็นผู้สร้าง
ทุกสรรพสิ่งทั่วจักรวาล แต่พระพรหมตามคติพุทธมีมากมายหลายองค์ตาม
แต่บุญที่ทำไว้ และไม่ได้เป็นผู้สร้างโลกหรือจักรวาลแต่อย่างใด) มีด้วยกัน
สิบหกชั้น อยู่สูงขึ้นไปจาก จกามาวจร (จ แปลว่า หก จกามาวจร แปลว่า
สวรรค์ชั้นจกามาวจรหกชั้น) โดยจะมีความสูงเพิ่มเป็นทวีคูณขึ้นไปเรื่อยๆ
จากชั้นต้นไปถึงชั้นสูงสุดชั้นที่สิบหก สวรรค์ประเภทนี้นิยมเรียกว่า พรหม
โลก และมีชื่อเฉพาะของแต่ละชั้นดังนี้

ชั้นที่หนึ่ง	พรหมปารีสัชชาภูมิ
ชั้นที่สอง	พรหมปรโรหิตาภูมิ
ชั้นที่สาม	มหาพรหมภูมิ
ชั้นที่สี่	ปริตตาภูมิ
ชั้นที่ห้า	อัปปมาณภูมิ
ชั้นที่หก	อาภัสสราภูมิ
ชั้นที่เจ็ด	ปริตตาสูภาภูมิ

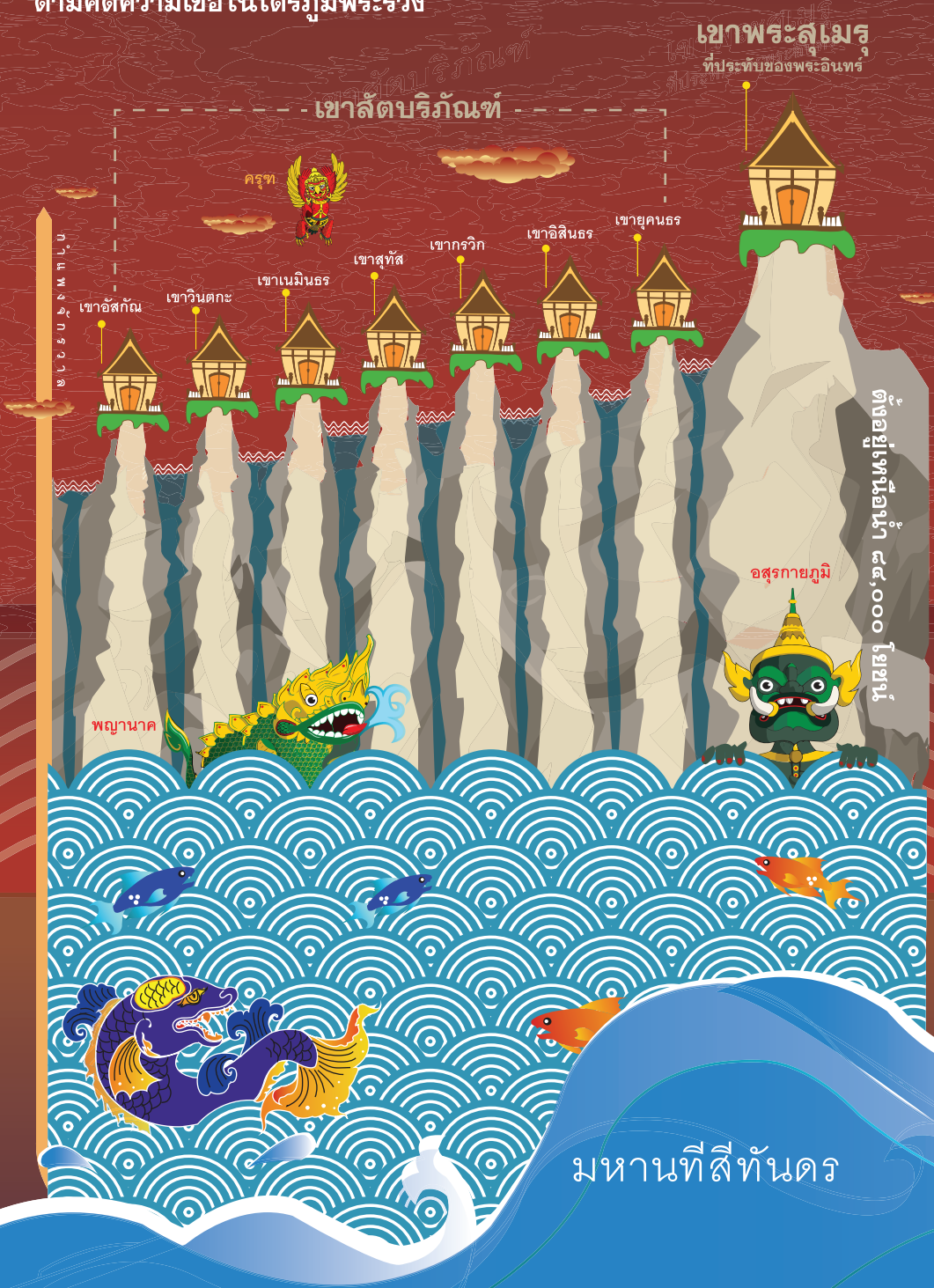
ชั้นที่แปด	อัปปมาณสุภาภูมิ
ชั้นที่เก้า	สุภากิณฑาภูมิ
ชั้นที่สิบ	เวฬุผลาภูมิ
ชั้นที่สิบเอ็ด	อัสยัญญิภูมิ
ชั้นที่สิบสอง	อวิหาภูมิ
ชั้นที่สิบสาม	อตัปปาภูมิ
ชั้นที่สิบสี่	สุทัสสาภูมิ
ชั้นที่สิบห้า	สุทัสสีภูมิ
ชั้นที่สิบหก	อกนิฏฐาภูมิ

๓. **อรุปาวจร** หรือพรหมไม่มีรูป พรหมโลกประเภทนี้มีสี่ชั้น อยู่สูงขึ้นไปอีก พระพรหมที่อยู่ ณ ที่นี้จะมีแต่จิตไม่มีรูปร่าง ชื่อเฉพาะของพรหมโลกประเภทนี้คือ

ชั้นที่หนึ่ง	อากาศาณัญญาตนภูมิ
ชั้นที่สอง	วิญญาณัญญาตนภูมิ
ชั้นที่สาม	อากิญจัญญาตนภูมิ
ชั้นที่สี่	เนวลัญญาเนาัญญาตนภูมิ

ทั้งหมดที่เล่ามานี้คือสวรรค์ตามความเชื่อทางพุทธ ซึ่งก็เป็นที่สนุกสนานสบายไม่แพ้สวรรค์ตามความเชื่อทางพราหมณ์เลย แต่เทวดา นางฟ้า หรือแม้แต่พระพรหมตามความเชื่อทางพุทธนั้น มิเกิดมีดับตามแต่บุญกรรม จึงไม่ใช่พวกอมตะ และไม่สามารถรักษาตำแหน่งต่างๆ ไว้ได้ตลอดกาลอย่างทางพราหมณ์ เพราะทางพุทธสอนไว้ว่าทุกสิ่งไม่จีรัง เว้นแต่นิพพานเท่านั้น ที่เที่ยงแท้ ดังนั้นทุกชีวิตจึงไม่ควรอยู่ด้วยความประมาทหรือลุ่มหลง ❀

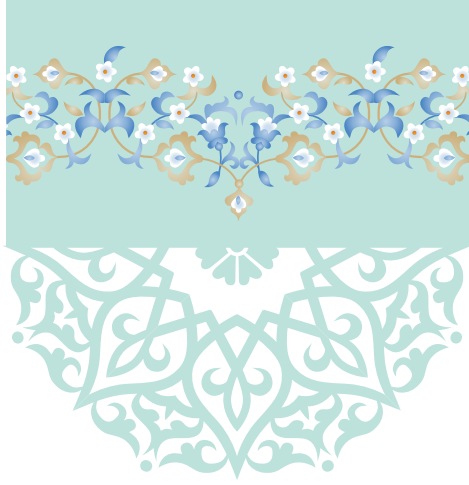
แผนผัง “เขาพระสุเมรุ” จุดศูนย์กลางของโลกหรือจักรวาล
ตามคติความเชื่อในไตรภูมิพระร่วง

พระศิวะ

พระศิวะ เป็นพระนามของพระเป็นเจ้า (เทวดาหรือเทพเจ้า) ผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดองค์หนึ่งในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งได้รับความเคารพบูชาอย่างสูงมาแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน (ปัจจุบันศาสนาพราหมณ์ได้วิวัฒนาการมาเป็นศาสนาฮินดู และแยกออกเป็นสองนิกายใหญ่ๆ คือ ไศวนิกาย ซึ่งเคารพบูชาพระศิวะเป็นเทพสูงสุด และไวษณพนิกาย ที่นับถือพระวิษณุ หรือพระนารายณ์เป็นเทพสูงสุด)

ในทางวรรณคดีไทยเรารู้จักพระศิวะในพระนาม ‘พระอิศวร’ (ถึงตรงนี้ท่านที่เคยอ่าน *รามเกียรติ์* มาแล้วคงร้องอ้อไปตามๆ กัน)

กำเนิดของพระศิวะนั้นมีด้วยกันมากมายหลายตำนาน บ้างก็ว่าทรงเป็นโอรสของพระกัศยป กับพระนางสุรภี บ้างก็ว่าเกิดจากพระนลาฏ (หน้าผาก) ของพระพรหม หรือบางทีก็ว่าเกิดจากโลหิตของพระพรหมที่หยดลงไปในกองไฟขณะกำลังบำเพ็ญตบะ และบางตำนานกล่าวว่าทรงเกิดจากบั้นกลางพระองค์ของพระนารายณ์ก็มี

แต่ในคัมภีร์ที่มีอยู่ในหอสมุดวชิรญาณเล่าถึงกำเนิดของพระศิวะว่า ทรงเกิดขึ้นด้วยตัวของพระองค์เอง คือเมื่อเกิดเพลิงบรรลัยกัลป์สร้างโลก แล้วเหลือแต่ความเว้งว่างเปล่าของห้วงอวกาศอันไพศาล พระเวทและพระธรรมทั้งหลายจะประชุมกันเข้าบังเกิดเป็นองค์พระเป็นเจ้า (พระศิวะ) ขึ้น จากนั้นพระเป็นเจ้าจะทรงสร้างเทพองค์อื่นๆ ต่อๆ ไป และสรรพลิงตามลำดับ

แม้จะมีตำนานการกำเนิดมากมายหลายแบบอย่างนี้ แต่หากย้อนหลังไปยังยุคไตรเพท นาม ‘พระศิวะ’ หรือ ‘พระอิศวร’ นี้ยังไม่ปรากฏขึ้น (การแบ่งยุคในศาสนาพราหมณ์นั้นแบ่งออกเป็นสามยุค คือ ยุคไตรเพท เป็นยุคแรก ที่ได้ชื่อยุคอย่างนี้ก็เพราะพระเวทซึ่งเป็นคัมภีร์ทางศาสนาไปด้วยกันสามคัมภีร์คือ

๑. ฤคเวท คัมภีร์สรรเสริญพระเป็นเจ้า
๒. ยજุรเวท คัมภีร์พิธีกรรมสังเวยพระเป็นเจ้า
๓. สามเวท คัมภีร์ท่วงทำนองในการสวดพระเวทต่างๆ

แม้ภายหลังจะมี อถรรพเวท ซึ่งเป็นคัมภีร์ทางเวทมนตร์คุณไสยที่ใช้สำหรับกระทำสาปแช่งผู้อื่น หรือแก้การกระทำที่ไม่ต้องการเพิ่มขึ้นมาอีก คัมภีร์หนึ่งชื่อยุคก็ยังคงเดิม ถัดมาก็คือ ยุคอิติहाส เป็นยุคที่สอง และยุคปุราณะ เป็นยุคล่าสุด)

แต่มีเทพองค์หนึ่งซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกันเกิดขึ้นแล้ว เทพองค์นี้พอเกิดก็ร้องไห้ พระผู้ให้กำเนิดจึงประทานนามตามนิมิตว่า รุท (กล่าวกันว่าพระผู้ให้กำเนิดเทพรุทก็คือพระพรหมนั่นเอง และเมื่อเทพองค์นี้เกิดได้ร้องขอชื่อพระพรหมถึงแปดครั้ง จึงได้ชื่อต่างๆ กันแปดชื่อว่า ภาพ สรภพ

ปศุสัตว์ อูครเทพ มหาเทพ รุทร อีศาน และอะคะนี ตามลำดับ)

เทพรุทรเป็นเทพที่ยิ่งใหญ่มากในยุคไตรเพท เพราะทรงอยู่เหนือการสรรเสริญและยัญกรรมทั้งปวง เป็นผู้สร้างและทำลาย ซึ่งถือกันว่าเป็นการทำให้สะอาดปราศจากโทษมลทินเพื่อจะได้มีการกำเนิดใหม่

แต่เพราะการวิวัฒนาการอยู่ตลอดมาของศาสนาพราหมณ์ทำให้เทพรุทรเสื่อมความสำคัญลง และพวกพราหมณ์ได้เคารพบูชาพระคิเวขึ้นมาแทน (นาม พระคิเว มีความหมายว่า กรูณา หรือซุบิให้สะอาด ซึ่งใกล้เคียงกับลักษณะของเทพรุทรมาก) มีบางตำนานกล่าวว่าเทพรุทรและพระคิเวก็คือเทพองค์เดียวกันนั่นเอง

รูปลักษณ์โดยปกติของพระคิเวนั้นมักจะเป็นชายหนุ่มลักษณะงามผิวขาว (ใน ยชुरเวท ว่าผิวแดง ส่วน อถรรพเวท ว่าผิวดำ) สามเนตร (เนตรหรือตาดวงที่สามอยู่กลางหน้าผาก ซึ่งปกติตาดวงที่สามนี้มักจะถูกปิดอยู่เสมอ เพราะเมื่อไรที่เปิดขึ้นจะทำให้เกิดไฟบรรลัยกัลป์ เผาผลาญสิ่งที่ถูกเห็นทันที) คอสีนิล (เพราะเสวยพิษพญานาคเพื่อช่วยเหลือเทพและมนุษย์เมื่อคราวกวนน้ำอมฤต คอเลยไหม้เป็นสีดำ) เกศามุ่นเป็นชฎารุ่งรัง (เพื่อกักความรุนแรงของกระแสแม่พระคงคา) มีพระจันทร์เสี้ยวเป็นปิ่น (พระจันทร์เคยถูกตัดสิทธิ์การเข้าสู่เวสสกา พระคิเวจึงช่วยด้วยการให้พระจันทร์เป็นปิ่นและนำเข้าไปในนั้นด้วยกัน) ใช้เป็นสังวาล นุ่งห่มอย่างฤาษี บางทีก็เป็นหนังเสือหนังงวง หรือหนังช้าง แต่บางปางก็ไม่ทรงนุ่งอะไรเลย (เปลือยกาย) จึงได้อีกนามหนึ่งว่า ทิคัมพร ซึ่งแปลว่า นุ่งผ้า

อาวุธประจำองค์พระคิเวมีหลายชนิดด้วยกัน คือ ตรีศูล (ชื่อ ปินาถ) ธนู (ชื่อ อชคพ) คทา ยอดหัวกะโหลก (ชื่อ ชฎาวงศ์) บ่วงบาศ มฤค ลังข์

คันศร นาคเจ็ดเศียร และขวานสงคราม (ชื่อ ปรศุปา) ซึ่งอาวุธเหล่านี้จะปรากฏอยู่ในปางต่างๆ ของพระองค์ (ตามแต่ว่าในปางนั้นๆ พระคิระจะอยู่ในลักษณะไหน สอง สี่ แปด หรือสิบกร)

ทรงโคเป็นพาหนะ (โคนี้ชื่อ อุกุกราช หรือนันทิ ที่จริงเป็นเทพบุตรองค์หนึ่ง ยามใดที่พระคิระจะเสด็จไปไหน เทพบุตรองค์นี้จึงแปลงร่างเป็นโค)

ลักษณะส่วนตัวเหล่านี้ของพระคิระ ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมไทยมานานแล้ว ดังคำบูชาเทวดาของเก่าที่ว่า

อนึ่งข้าสดดีแต่พระองค์ มะหะเด่วผู้ทรง
สุรภาพก่อโลก
อันท่านธารอินทขฎา ทัดจันทรจุทา
มณีเกลิงโคโคไล

ชื่อของพระคิระมีมากจนแทบจำไม่ไหว (วรรณคดี อมรโกษ ของอินเดียว่ามีถึงสี่สิบแปดพระนาม) แต่ชื่อที่สำคัญและเป็นที่รู้จักกันมากที่สุดคือ รุทระ คิระ อิศวร ศาหคิระ มหาเทพ ปรเมศวร พระศูลี (ผู้ถือศูล) ตรีโลจนะ (สามเนตร) นิลกัณฐ์ (คอดำ) จันทรเศขร (ปักพระจันทร์เป็นปิ่น) ปัญจมุขี (ห้าพักตร์ เทวรูปปางห้าพักตร์ของพระคิระนี้ ชาวฮินดูนับถือกันมาก ถือว่าบูชาแล้วจะหายจากโรคภัยไข้เจ็บ) อโฆระ (นำสะพรั่งกล้วย) กาละ มฤตยูนชัย (ปราบความตาย) อูกระ (ดู) วิศวานถ (เป็นที่พึ่งแห่งโลก) และ ภูเตศวร (นายแห่งภูต)

ก็อย่างที่ทราบมาแล้วว่าพระคิระทรงมีหลายชื่อ (พระนาม) แต่ละชื่อก็ได้มาจากปางต่างๆ ซึ่งมีเทพนิยายเป็นเรื่องราวกำกับ เรื่องราวที่น่าสนใจมากที่สุดก็คือ

เมื่อครั้งพระคิระอยู่ในปางภูเตศวร (บางตำนานว่า อยู่ในพระนามมุนีเทพ) นั้น ทรงสถิตตามสุสาน มีภูตผีเป็นบริวาร ได้ทรงวิวาทกับพระสติ

ธิดาของพระทักษะ แต่พระทักษะไม่ชอบพระคิเวซึ่งเป็นบุตรเขย (พระทักษะมีแต่ธิดาไม่มีโอรส แต่ท่านก็เป็นเทพที่มีธิดามากที่สุด ประมาณหกสิบสี่นางได้) ดังนั้นพอถึงยามที่จะจัดพิธีขัญกรรมใหญ่ ท่านจึงเชิญเขยทุกองค์มาร่วมด้วย เว้นไว้แต่พระคิเวองค์เดียวเท่านั้น

พระสตีจึงไปต่อว่าบิดาที่ไม่ยุติธรรมกับเธอ แต่พระทักษะกลับยิ่งประณามพระคิเวต่างๆ นานาว่า มีความประพฤติเลวทราม คบหากับภูตผี แต่งตัวปอน จะให้เชิญมาในที่ที่ชุ่มนวมแต่เหล่าเทพได้อย่างไร ทำให้พระสตีน้อยใจมากจนถึงกับกลั่นใจตาย แต่บางตำนานก็บอกว่า พระสตีเผาตัวเองตาย

เมื่อเรื่องนี้ทราบถึงพระคิเวอะไรจะเกิดขึ้น ท่านผู้อ่านคงพอจะเดาได้ พระคิเวพิโรธมาก ได้เสด็จไปทำลายพิธีของพ่อตาเสียยับเยิน แถมตัดเศียรพระทักษะโยนลงไปในไฟด้วย (ตอนไปทำลายพิธีของพระทักษะนี้ พระคิเวอยู่ในปางวิรภัทร ซึ่งมีรูปร่างน่ากลัวและดุร้ายมาก)

เหล่าเทพที่มาชุมนุมในงานก็พลอยบาดเจ็บไปตามๆ กัน และพากันขอโทษขอโพยจนพระคิเวเริ่มคลายพิโรธ จึงประทานพรให้เทพเหล่านั้น (ก็บรรดาเขยๆ ของพระทักษะนั่นเอง) หายบาดเจ็บ

แต่สำหรับพระทักษะนั้น เป็นเพราะเศียรถูกไฟไหม้ไปหมดแล้ว พระคิเวจึงนำศีรษะแพะมาต่อให้แทน และช่วยให้พ่อตาคูรักคู่แค้นท่านนี้ฟื้นคืนชีพดุจเดิม

หลังจากนั้นมาพระคิเวก็มัวแต่เศร้าโศกถึงพระสตี และหนีหน้าใครต่อใครไปบำเพ็ญฌานอยู่ที่เขาจักรวาล ตามประสาเทพอหังการที่ไม่อยากจะสนใจอะไรทั้งนั้น ทำเอาเหล่าเทพพากันวิตกกังวลไปตามๆ กัน เพราะขณะนั้นแทตย์ตนหนึ่งชื่อ ตารกะ (ใน *รามเกียรติ์* เรียกว่า ศรีบุรัม) กำลังบำเพ็ญตบะ มีอานุภาพมาก เกรงจะมารังควานเหล่าเทวดาอีก (ก็อย่างที่รู้ๆ ว่า เทวดากับอสูรไม่ถูกกันอยู่ แทตย์ก็จัดเป็นอสูรด้วย)

เหล่าเทพจึงลงความเห็นกันเสร็จสรรพว่า อย่างไม่รู้ก็ตามต้องหาทางทำให้พระคิเวเลิกโศกเศร้าเสียที และกลับมาอยู่กับฝ่ายเทพอีก เพื่อเป็น

หลักประกันว่าแทตย์ตารกะไม่มีทางชนะฝ่ายเทวดาได้

ผู้ได้รับหน้าที่สำคัญในการดำเนินงานนี้ก็คือ กามเทพ เจ้าแห่งความรัก กามเทพจึงนำบุษปสร อวรุณคู่มือไปยิงปักอกพระศิวะให้เกิดความรักขึ้นใหม่กับพระอุมา ธิดาของพระหิมวัต ซึ่งก็ได้ผลอย่างที่ว่าเทวดาทั้งหลายต้องการ

พระศิวะมีความรักครั้งใหม่ที่สุดในไซบชานกับพระอุมา ทั้งสององค์ใช้เขาไกรลาสเป็นที่ประทับถาวร และทรงมีโอรสด้วยกันสององค์คือ พระคเณศ และพระขันทกุมาร (พระโอรสองค์นี้ต่อมาได้ฆ่าตารกะตาย)

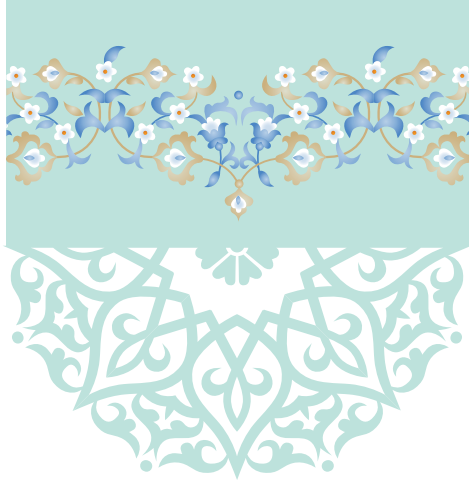
นอกจากจะรักและเกรงใจพระอุมาเป็นอย่างยิ่งแล้ว บางคราวพระศิวะก็ชอบที่จะหยอกล้อพระมเหสีด้วย ดังเช่น เคยแปลงร่างเป็นสตรีล้อพระอุมาเล่นในป่าหิมพานต์ ซึ่งเขาไกรลาส ซึ่งทำให้สิ่งมีชีวิตในบริเวณนั้นพลอยกลายเป็นเพศหญิงไปหมด รวมทั้งท้าวอิลราชที่มาประพาสป่าและหลงเข้าไปในที่นั้นด้วยต้องกลายเป็นผู้หญิงชื่อ 'อิลา' (ท่านผู้อ่านคงจำนางในวรรณคดี อิลราชคำฉันท์ กันได้ นี่แหละเป็นที่มาของเรื่องนั้น)

แต่บางตำนานว่าไว้ว่า นอกจากพระอุมาแล้ว พระศิวะยังมีชายาอื่นๆ อีก เช่น พระคงคา (พี่สาวพระอุมา) นางสนธยา (ธิดาพระพรหม) และทรงมีธิดาอีกสองนางคือ มนสาเทวี และเนตา (ข้อความนี้ได้มาจาก *อมนุษยนิยาย* ของ ส. พลายน้อย)

เรื่องราวเทพนิยายเกี่ยวกับพระศิวะยังมีอีกมาก แต่ผู้เขียนไม่สามารถนำมาเล่าได้หมด ไม่ว่าจะอย่างไร พระศิวะ หรือพระอิศวรก็ยังทรงความศักดิ์สิทธิ์อยู่เหนือจิตใจของชาวฮินดูเสมอมา แม้ว่าการเวลาจะผ่านมานับพันปีแล้ว

สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์เฉพาะพระองค์ก็คือ ศิวลึงค์ (รูปอวัยวะเพศชาย) ซึ่งมีความหมายลึกซึ้งมาก เพราะหมายถึงหนึ่งในสองของต้นกำเนิดแห่งชีวิต ☸

พระอุมา

นาม ‘พระอุมา’ ย่อมเป็นที่รู้จักกันดียิ่ง ทั้งในทางวรรณกรรมและทางศาสนา เพราะพระอุมาเป็นพระมเหสีเอกของพระศิวะ (พระอิศวร) และเป็นเทพที่สำคัญที่สุดองค์หนึ่งของศาสนาฮินดูด้วย กำเนิดของพระอุมานั้นกล่าวกันไว้หลายอย่าง ที่น่าสนใจมีอยู่สองอย่างคือ

อย่างหนึ่งว่าพระศิวะทรงสร้างพระอุมาขึ้นเอง ด้วยการเอาพระหัตถ์ (มือ) ขวาลูบพระอูระ (อก) ของพระองค์เองให้เกิดองค์พระอุมาขึ้นมา แต่อีกอย่างหนึ่งว่า พระอุมาเป็นธิดาของพระหิมวัต (เทพแห่งภูเขาหิมาลัย) กับพระนางเมนา (เมนกกา) มีพระเชษฐภคินี (พี่สาว) องค์หนึ่งคือ พระคงคา และตามตำนานอย่างหลังนี้แหละที่กล่าวไว้ว่า ก่อนจะมาเกิดเป็นพระอุมานั้น พระอุมาเคยเกิดเป็นพระสตี ธิดาพระทักษะมาก่อน ดังที่เคยเล่ามาแล้ว ในตอนที่เขียนถึงพระศิวะว่า พระสตีได้เลือกพระศิวะเป็นสามี ในขณะที่เดียวกันพระทักษะผู้เป็นบิดาก็เกลียดพระศิวะเข้ากระดูกดำ เรื่องจึงจบลงด้วยความเศร้า เพราะพระสตีทนน้อยใจที่พระบิดาปรารถนามสามีของตนต่างๆ นานาไม่ได้ จึงกระโดดเข้ากองไฟฆ่าตัวตาย (เชื่อกันว่าตำนานของพระสตีนี้เป็นต้นกำเนิดของพิธีสตี ที่ให้หญิงฆ่ากระโดดเข้ากองไฟตายตาม

Signature
1971-61

สามี่ไป ซึ่งปัจจุบันนี้รัฐบาลอินเดียได้ห้ามการทำพิธีสตีแล้ว แต่ก็ยังมีคน
ลักลอบทำกันอยู่) และมีเกร็ดเล่าต่อไปอีกว่า หลังจากตายแล้ว พระสตีต้อง
ไปเกิดเป็นนกคูดุเหว่าอยู่นานถึงพันปีสวรรค์ ก่อนจะมาเกิดเป็นพระอุมา

ส่วนพระคิวนั้น หลังจากไปทำลายพิธีของพระทักษะ ผู้เป็นพ่อตา
เสียราบเพื่อระบายความแค้นแล้ว ก็ยังไม่หายเศร้าโศกถึงพระสตี จึงออก
ไปบำเพ็ญพรตอยู่ที่เชิงเขาหิมาลัย (บางตำนานว่าอยู่ที่เขาจักรวาล แต่สำหรับ
ผู้เขียนแล้วเห็นว่าน่าจะอยู่ที่เชิงเขาหิมาลัยมากกว่า เพราะเหตุใด เดี่ยวท่าน
ผู้อ่านอ่านต่อไปคงจะเห็นด้วยกับผู้เขียนมากทีเดียว) โดยไม่สนใจต่อ
เหตุการณ์อะไรทั้งนั้น

ท่าเอาเวทดาทั้งหลายชักจะไม่สบายใจไปตามๆ กัน เพราะขณะนั้น
แทตย์ (อสูรพวกหนึ่ง และขึ้นชื่อว่าอสูรก็มักจะเป็นฝ่ายตรงข้ามกับเวทดา
เสมอ) ตนหนึ่งชื่อ ตารกะ บำเพ็ญตบะจนมีฤทธิ์มาก จึงปรึกษากันหาทาง
ทำให้พระคิเวเลิกเศร้าโศกถึงพระสตี และเป็นอันตกลงกันได้ โดยยกหน้าที่
นี้ให้แก่พระกามเทพ เทพแห่งความรัก

พระกามเทพก็เลยจัดแจงแผลงศรรักปักอกพระคิเว เพื่อให้พระเป็น
เจ้าผู้ยิ่งใหญ่องค์นี้เกิดความรักครั้งใหม่ ซึ่งก็ได้ผลตามที่พระกามเทพกะ
เอาไว้ทุกประการ พระคิเวทรงพึงตาต้องใจพระอุมา ธิดาพระหิมวัตันที่
การอภิเษกสมรสครั้งใหม่ของพระคิเวจึงเกิดขึ้นตามมา ท่ามกลางความ
โล่งใจของบรรดาเวทดาทั้งหลาย

นับว่างานนี้ของพระกามเทพสำเร็จตามแผนอย่างงดงาม แต่มีอยู่
อย่างหนึ่งที่ไม่ได้อยู่ในแผน นั่นก็คือเวลาที่พระคิเวต้องศรรักปักอกนั้น
พระองค์เกิดอาการสะดุ้ง และเปลือยตัวดวงที่สามตรงกลางหน้าผากขึ้นดู
ต้นเหตุด้วยนะลี

ผลก็คือ พระกามเทพถูกเผาผลาญเป็นจุนไปในพริบตา (ก็ต้อง
ถือว่าเป็นผลข้างเคียงที่ไม่ค่อยน่าชื่นใจเลยสำหรับพระกามเทพ)

หลังจากอภิเษกสมรสกันแล้ว พระคิเวกับพระอุมาก็ทรงอยู่ด้วยกัน
ที่วิมานชื่อ ปาวตา (Parvata ซึ่งเป็นสวรรค์ชั้นสูงสุดในคติพราหมณ์โบราณ)

บนยอดเขาไกรลาส (อยู่ทางทิศตะวันตกในเทือกเขาหิมาลัย) และทรงมีโอรสด้วยกันสององค์ คือ พระขันตกุมาร (สกันต์ หรือ การติเกยะ (Kartikeya)) เทพแห่งสงคราม และพระคเณศ เทพแห่งศิลปะและอุปสรรคทั้งปวง (ถือว่าบูชาพระคเณศแล้วจะปราศจากอุปสรรคในการประกอบกิจทั้งหลาย)

ต่อมาภายหลัง พระขันตกุมารได้ทรงปราบตาราสูร (เทตย์ที่ชื่อ ตารากะ หรือที่ในเรื่อง รามเกียรติ์ เรียกว่า ตรีปूरั่ม) ที่เที่ยวเล่นงานมนุษย์ และเทวดา สมตามที่พวกเทวดาปรารถนา

สำหรับเรื่องราวในชีวิตคู่ของพระอุมากับพระคิวงั้นนับว่ารื่นชื่นสุขกว่าคราวพระสติมาก เพราะนอกจากจะไม่มีอุปสรรคใดๆ แล้ว พระคิวยังทรงรักและยกย่องพระมเหสีองค์นี้อย่างออกหน้าออกตา (บางตำนานว่า พระคิวงมีชายอื่นๆ ด้วย แต่บางตำนานไม่ได้เอ่ยถึงชายอื่นเลย จนดูเหมือนพระคิวงจะมีแค่พระอุมามองค์เดียวเท่านั้น)

แต่บางครั้งการหยอกเย้ากระเซ้าแหย่ด้วยความรัก ก็สร้างความอึดอัดใจให้แก่ผู้ถูกแหย่ได้เหมือนกัน

เรื่องนี้มีเหตุเล่ากันว่า ตอนแรกๆ นั้น พระอุมาม่าจะทรงความงามอย่างยิ่ง ทั้งรูปร่างและดวงหน้า แต่มีอยู่อย่างหนึ่งที่เป็นปมด้อยในใจของพระนาง และพระสวามีก็ทรงชอบเอามาล้ออยู่บ่อยๆ ก็คือ ผิวที่คล้ำดำของพระอุมานั่นเอง

พอกลุ้มใจมากๆ เข้า พระอุมालะยศจนไปบำเพ็ญตบะในป่าจนสำเร็จญาณสมบัติ พระพรหมจึงประทานพรให้ผิวพระอุม่าเป็นสีทอง (สีเหลืองนวลผุดผ่อง) ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงลักษณะพระอุม่าในเวลาต่อๆ มา จึง

หมายถึงหญิงงามทั้งรูปโฉมและผิวพรรณ

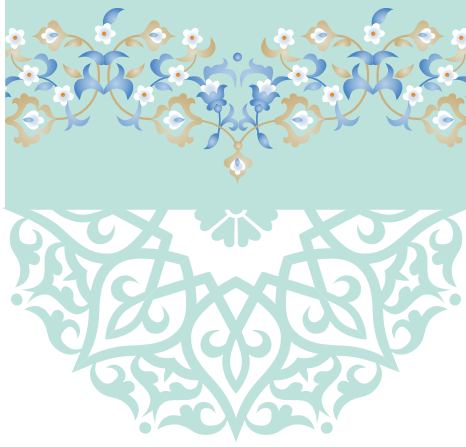
นอกจากจะมีความงามอย่างยิ่งแล้ว พระอุมายังทรงมีความสามารถมากอีกด้วย เพราะทรงช่วยเหลือเหล่าเทวดาปราบอสูรร้ายด้วยพระองค์เองบ่อยๆ ซึ่งกลายเป็นที่มาของพระนางในภาคดُر่าย เช่น ภาคพระนางทุรคา (ปราบอสูรชื่อทุระคะ) และภาคพระนางกาลิ (ปราบอสูรอีกตนหนึ่งที่ฆ่าอย่างไรก็ไม่ยอมตาย จนในที่สุดพระนางต้องดื่มเลือดอสูรนั้นจนหมดเพื่อฆ่าอสูรนั้น)

นอกจากพระนามที่กล่าวมาทั้งสามนี้แล้ว พระอุมายังมีพระนามอื่นๆ อีกมาก เช่น พระมหาเทวี เหมวดี ชคันมาตา สยามา จัณฐิ จัณฐิกา ไภรพี เการี กัลยาณูณี อัมพิกา ภวนี เฮมวดี ปารพตี อารยา ทักขณูณี บรรพตี

อาวุธประจำองค์พระอุมาก็มีด้วยกันมากชนิด เช่น จักร ธนู ตรีศูล ขรรค์ หอก กระบอง ปฏัก โล่ขวาน ระฆัง บ่วงบาศ ฆู ส่วนพาหนะของพระนางก็ดูน่าเกรงขามไม่เบา เพราะเป็นเสือหรือสิงโต

ชาวฮินดูเคารพนับถือพระอุมามาก ทั้งภาคใจดีและภาคดُر่าย โดยถือว่าพระนางเป็นคักติ หรือกำลังอำนาจแห่งพระคิระมหาเทพ ทั้งยังได้สร้างสัญลักษณ์ของพระนางไว้เคียงคู่กับของพระสวามีด้วย นั่นคือ โยนี หรือ อุมาลิ่งค์ ซึ่งเป็นรูปอวัยวะเพศหญิง และชาวฮินดูบางพวก (นิกายตันตระ) เคารพนับถือพระอุม่าอย่างสูงสุดเหนือกว่าเทพอื่นๆ โดยเฉพาะภาคพระนางกาลิ ❀

พระนารายณ์

พระนารายณ์ เป็นพระนามที่ปรากฏในวรรณคดีไทยบ่อยๆ ในฐานะเทพแห่งการพิทักษ์รักษาและบริหารโลกให้เป็นสุข ซึ่งเป็นหนึ่งในสามเทพเจ้าสูงสุดของศาสนาพราหมณ์ (อีกสององค์คือ พระศิวะ และพระพรหม) เกี่ยวกับกำเนิดของพระนารายณ์นั้น มีตำนานเล่าขานมากมายหลายตำรับด้วยกัน และมีมาเนิ่นนานตั้งแต่ยุคไตรเพท ซึ่งเป็นยุคแรกของคัมภีร์ทางศาสนาพราหมณ์ทีเดียว

ในยุคไตรเพทนั้นพระนารายณ์ปรากฏเป็นที่รู้จักในนาม ‘พระวิษณุ’ และยังไม่ได้เป็นเทพเจ้าที่ยิ่งใหญ่นัก ทรงเป็นเพียงองค์กำลังแห่งดวงตะวันหรือเทพแห่งดวงอาทิตย์เท่านั้น (แต่บางที่กล่าวว่าพระองค์คือ ดวงอาทิตย์เองเลย) ทั้งยังเป็นสหายกับพระอินทร์ แต่พระอินทร์ทรงเป็นใหญ่กว่าต่อมาคัมภีร์ในยุคหลังๆ (ยุคปุราณะ) ได้จารึกกำเนิดของพระวิษณุไว้แตกต่างไปจากเดิมอีกหลายลักษณะ เช่น บ้างก็ว่าพอเพลิงบรรลัยกัลป์ล้างทุกสรรพสิ่งสิ้นแล้ว พระเวทพระธรรมทั้งหลายประชุมกันเข้าก็บังเกิดเป็นองค์พระศิวะขึ้น แล้วพระศิวะก็ทรงสร้างพระวิษณุอีกต่อ ด้วยการเอาหัตถ์

ซ้ายลูบหัตถ์ขวา และโปรดให้พระวิษณุเป็นผู้สอนศิลปศาสตร์แก่ชนชั้น
วรรณะกษัตริย์ (ตำนานนี้คงเป็นของฝ่ายไศวนิกาย ที่นับถือพระศิวะว่าใหญ่
กว่าพระนารายณ์)

บางตำนาน (จากคัมภีร์ *วราหะปุราณะ*) ก็ว่า พระวิษณุกับพระปรพพรหม
เป็นองค์เดียวกัน โดยเล่าต้นสายปลายเหตุของเรื่องนี้ว่า ทั้งทั้งสากลจักรวาล
มีเพียงพระปรพพรหมอยู่องค์เดียวเท่านั้น แต่พระปรพพรหมเป็นรูปรูปเทพ
(คือเทพที่ไม่มีตัวตน) เมื่อมีความประสงค์จะสร้างสรรพสิ่งจึงต้องแบ่งภาค
พระองค์เองออกมาเป็นรูปรูปเทพ (เทพที่มีตัวตน) ก่อน รูปรูปเทพที่ว่าองค์นี้
ก็คือ พระวิษณุ แล้วพระปรพพรหมก็ประทานพรให้พระวิษณุทรงเป็นผู้สร้าง
สรรพสิ่งทั้งปวง และเป็นผู้บริหารโลกทั้งสาม

และจากคัมภีร์ *ปัทมะปุราณะ* ได้เสริมต่ออีกว่า เพื่อให้มีผู้ช่วยในการ
สร้างโลก พระวิษณุได้แบ่งภาคออกเป็นสามคือ เป็นพระพรหม เทพผู้สร้าง
จากสี่ข้างขวา เป็นพระวิษณุ เทพผู้บริหารจากสี่ข้างซ้าย และเป็นพระศิวะ
มหาเทพผู้ทำลายจากบั้นกลางพระองค์ พระเป็นเจ้าปางนี้ คือ ‘พระตรี
มูรติ’ ซึ่งมีลักษณะเป็นเทพสูงสุดทั้งสามองค์อยู่รวมกันเป็นองค์เดียว
(ตำนานหลังนี้คงเป็นของฝ่ายไวษณพนิกาย ที่นับถือพระวิษณุหรือพระ
นารายณ์ว่าใหญ่กว่าพระศิวะ)

เรียกได้ว่ายุคหลังๆ พระวิษณุได้รับความเคารพนับถือมากขึ้นเรื่อยๆ
จนกลายเป็นหนึ่งในสามเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ และนาม ‘พระนารายณ์’ ซึ่งแต่
เดิมนั้นเป็นของพระพรหม ก็ได้เปลี่ยนมาเป็นของพระวิษณุในยุคนุราณะ
นี้เอง ซึ่งทางวรรณคดีไทยเราคู่กันเคยกับนาม ‘พระนารายณ์’ และ ‘พระวิษณุ’

ว่าเป็นองค์เดียวกันมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว

เกี่ยวกับนาม ‘พระนารายณ์’ นี้ยังมีที่มาเป็นอีกอย่างหนึ่งว่า พระนารายณ์เป็นฤๅษีตนหนึ่งซึ่งเป็นบุตรของฤๅษีธรรมะ มีเพื่อนฤๅษีที่สนิทกันมากตนหนึ่งชื่อ นร ทั้งสองฤๅษีได้เดินทางจากโลกมนุษย์ไปยังโลกสวรรค์ และได้ช่วยพวกเทวดาปราบอสูรร้ายตนหนึ่งเลยได้รับความเคารพนับถือจากเหล่าเทวดา ต่อมาฤๅษีนารายณ์ได้บำเพ็ญเพียรที่เขาหิมาลัย จนบรรลุผลกลายเป็นผู้รู้แจ้ง (The All Soul) ทวยเทพจึงบูชาท่านในนาม ‘พระนารายณ์’ (ข้อความนี้พบจากคัมภีร์มหากาพย์ *มหาภารตะ* ซึ่งแปลกไปจากตำนานอื่นๆ)

แต่ไม่ว่ากำเนิดแห่งพระนารายณ์จะเป็นตามตำนานไหน พระองค์ก็ยังคงครองตำแหน่งเทพแห่งการพิทักษ์รักษาโลกอยู่ดี และด้วยเหตุนี้ยามใดที่เกิดความเดือดร้อนขึ้นในโลก พระองค์จะแบ่งภาค ‘อวตาร’ ลงมาปราบยุคเข็ญนั้น และนำความสงบสุขกลับคืนมาสู่เหล่าเทวดาและมนุษย์เสมอ

อวตารของพระนารายณ์มีมากมายจนแทบจะนับกันไม่ไหว (บางตำนานนับได้ถึงยี่สิบสองปางทีเดียว) แต่ที่ขึ้นชื่อที่สุดมีอยู่สิบปางคือ

๑. มัตสยวตาร เป็นปลาไปปราบหัยครีพอสูร
๒. กูรมาวตาร เป็นเต่าเพื่อช่วยอนุเคราะห์ในการกวณน้ำอมฤต
๓. วราหาวตาร เป็นหมูไปปราบทริถนัยักษ์
๔. นรสิงหาวตาร เป็นคนครึ่งสิงห์ไปปราบทริถนัยกคิบุ
๕. วามนาวตาร เป็นพราหมณ์แคะไปปราบท้าวดาวันตาสูร (ท้าวพลี)
๖. ปรัศูรามาวตาร เป็นพราหมณ์ใช้ชวานเป็นอาวุธไปปราบกษัตริย์

อรชุน (อวตารปางนี้เองที่คนไทยเราชอบไปนึกว่าเป็นยักษ์ชื่อ รามสูร)

๗. รามจันทราวตาร เป็นพระรามไปปราบทศกัณฐ์

๘. กฤษณาวตาร เป็นพระกฤษณะไปปราบท้าวพาดนาสูร

๙. พุทธาวตาร เป็นพระสมณโคดมพุทธเจ้า เพื่อปราบพญามาร สวรรค์ติมาร แต่บางทีก็ว่าเป็นพระพุทธรูปเจ้าเพื่อหลอกล่อคนซึ่งไม่มั่นคงต่อศาสนา พราหมณ์ให้หลงผิดจะได้ตกนรก (ตำนานนี้คงเป็นการทำสงครามจิตวิทยาของฝ่ายพราหมณ์ที่ใช้กับฝ่ายพุทธในอินเดียนั่นเอง) และบ้างก็ว่า เป็นเพียงนักบวชเพื่อหลอกเอาทรัพย์สินคินจากอสูรตีปรัมเท่านั้น

๑๐. กัลกยาวตาร เป็นมหาบุรุษที่จะมาในอนาคตเพื่อบันดาลโลก ให้พบกับความสุข (ปางนี้แสดงถึงความหวังของมนุษยชาติ ซึ่งมีแทรกอยู่ในแทบทุกศาสนา เช่น ทางพุทธหวังจะให้ มีพระศรีอาริย์ คริสต์หวังถึงเมสสิยาห์ และอิสลามก็หวังว่าจะมีมะฮ์ดี มาช่วยชาวโลกให้ได้พบแต่ความสุขในอนาคต)

แต่ใน *นารายณ์สิบปาง* ฉบับหอสมุดฯ นั้น ไม่มีปางที่หก ปรศุรามาวตาร กับปางที่สิบ กัลกยาวตาร แต่มีปางอัปสราวตาร (เป็นนางฟ้า ไปปราบนนทก) และปางมเหิงสาวตาร (เป็นกระเบื้องเอื้อน) มาแทนที่

จะอย่างไรก็ตาม อวตารปางที่ขึ้นชื่อที่สุดของพระนารายณ์ก็ยังคงเป็นปางที่อวตารเป็น พระกฤษณะ กับ พระราม นั่นเอง เพราะอวตารทั้งสองปางนี้ได้รับความเคารพบูชาจากชาวฮินดูอย่างมาก และชาวฮินดูบางนิกายก็เคารพบูชาพระกฤษณะกับพระราม ว่าเป็นพระเป็นเจ้าเสมอด้วยพระนารายณ์เองเลยทีเดียว

ชาวฮินดูโดยทั่วไปเชื่อกันว่า พระนารายณ์โปรดการบูชาด้วยไฟ และทรงเป็นเทพที่มีรูปลักษณ์งดงามที่สุดในบรรดาเทวดาชาย มีผิวกายสีนิลแก่ (ไม่ใช่สีดำ แต่เป็นสีเขียวคราม) ทรงอาภรณ์อย่างกษัตริย์ เลื้อยทรงสิ่เหลือง มีสิ่กร ทรง (ถือ) อาวุธ สังข์ (ชื่อ ปัจญจขันธ์) จักร (ชื่อ สุทรรคนะ หรือ วัชรนาถ) คทา (ชื่อ เกาโมทก) และบางทีก็ทรงอาวุธอื่นๆ เช่น ธนู (ชื่อ ศารนณะ) ดอกบัว (ปทุม) พระขรรค์ (ชื่อ นันทก) ขนพระอูระมีขนเรียงเป็น

รูปยันต์ ‘ศรีวัตสะ’ ทรง (สวม) แก้วทับทรวงชื่อ ‘เกาสตุภ’ (ทรงได้ในคราว กวนน้ำอมฤต) และวลัย (กำไล) แก้วชื่อ ‘สยมันตภ’ (กำไลแก้วนี้มี คุณลักษณะพิเศษคือ ทำให้เจ้าของได้ทองวันละแปดทาบ และป้องกันภัย จากคน ลัทธิ น้ำ ไฟ และลางร้ายต่างๆ ได้)

ทรงมีมเหสีคือ พระลักษมี มีพญาครุฑเป็นพาหนะ (พญาครุฑตนนี้ ทางวรรณคดีไทยมีชื่อว่า ‘เวนไตย’ แต่ทางฮินดูชื่อว่า ‘สุบรรณ’) มีพญา อหันตนาคราชเป็นบัลลังก์ มีวิมานเป็นแก้วมณีที่สถิตอยู่บนแผ่นดินทองคำ ชื่อ ‘ไวภูณฐ์’ ซึ่งเป็นทองคำทั้งแผ่น วัดโดยรอบได้สองหมื่นโยชน์ (ใน มหา ภารตะ ว่ากว้างแปดหมื่นโยชน์) อยู่ ณ เกษียรสมุทร ซึ่งมีแหล่งน้ำจาก แม่พระคงคาที่ไหลผ่านศิระะแห่งธรุวะ (ยอดโลกหรือดาวเหนือ) สู่เศกาแห่ง ลัปะตะฤษี (ดาวฤกษ์เจ็ดตน หรือที่ไทยเราเรียกว่า ‘หมู่ดาวจระเข้’) ลงมายัง สระสวรรค์ทั้งห้าที่เต็มไปด้วยดอกบัวสีน้ำเงิน แดง และขาว ก่อนจะถึง เกษียรสมุทร

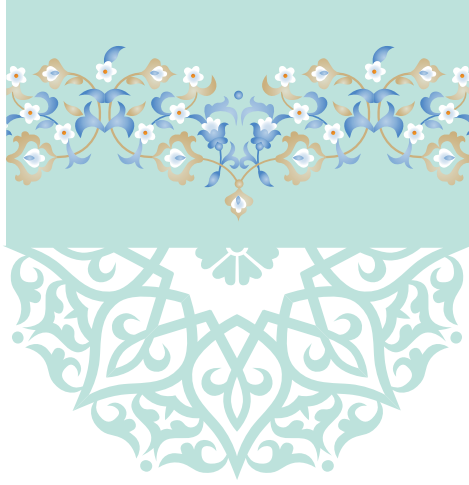
(เรื่องเกี่ยวกับวิมานไวภูณฐ์ของพระนารายณ์นี้มีเหตุแย้งกันเป็น สองฝ่าย เพราะบางที่ว่าอยู่ที่เกษียรสมุทร แต่บางตำนานกลับกล่าวว่า อยู่ที่ ยอดเขามันตระ ที่อยู่เหนือยอดเขาพระสุเมรุขึ้นไปอีก)

ส่วนพระนามของพระนารายณ์นั้นมีมากถึงพันพระนามด้วยกัน และ เชื่อกันว่า ผู้ใดสามารถท่องพระนามของพระองค์ได้ครบทั้งพันจะได้บุญมาก แต่ผู้เขียนหมตปัญญาจะค้นหาพระนามทั้งพันมาได้ครบ (ไม่อย่างนั้นทั้ง ผู้เขียนกับท่านผู้อ่านคงได้บุญกันมากแน่ๆ) จึงได้แต่หาพระนามที่มักจะ พบเห็นในวรรณคดีไทยมาเล่าสู่กันฟังเท่านั้นคือ

พระนารายณ์ (ผู้เคลื่อนไหวไปในน้ำ) ชลศायิน (นอนเหนือน้ำ) พิษณุ (วิษณุ) มุราริ (ศัตรูแห่งมูร) นระ (คน) หริ (ผู้สงวน) ปัญญาทุท (ทรงอาวุธ ห้าชนิด) อนันตโคยณ (นอนบนอนันตนาค) ปีตามพร (ทรงเลื้อยสี่เหลี่ยม) ลักษมีบตี (สวมมีของลักษมี) ปุรุโษตมะ (ยอดคน) จัตุรภูช (สี่แขน) อนันต (ไม่สิ้นสุด) อนันต์ (ไม่มีที่สิ้นสุด) ทาโมทร (มีเชือกพันรอบเอว) กฤษณะ (ดำ) โควิน หรือโคपाल (ผู้เลี้ยงโค) ❀

Signature
19.4.20

พระลักษมี

นี่บถือกันว่า พระลักษมี คือเทวีแห่งความดี ความงาม ความรัก ความมั่งมีศรีสุข และโชคลาภ แต่เหตุที่ทำให้พระนางเป็นที่รู้จักกันมากที่สุดสำหรับชาวไทยเราก็คือ พระนางเป็นมเหสียอดแสนหาของพระนารายณ์นั่นเอง

กำเนิดของพระลักษมีมีเล่าขานกันมามากตำนาน และมีมานานตั้งแต่สมัยพระเวท (ยุคแรกของศาสนาพราหมณ์) ในยุคพระเวท พระนางเป็นเทวีที่รวยทรัพย์เหลือหลาย จนเหล่าเทพจำนวนมากจึงอิจฉาพระนางตาเป็นมัน แล้วต่อมาพระนางก็ได้กลายเป็นมเหสีของพระนารายณ์

ในสมัยคุปตะ (ชื่อราชวงศ์หนึ่งในอินเดียยุคโบราณ) พระลักษมีก็คือเทวีแห่งทรัพย์ ที่มีอีกพระนามหนึ่งว่า 'ศิริมา' ส่วนในคัมภีร์ *วิษณุปุราณะ* กล่าวถึงกำเนิดของพระลักษมีว่า พระนางคือธิดาของพระฤๅษีภฤคุ กับนางชยาตี

แม้จะมีตำนานการกำเนิดมากแบบหลายอย่างดังตัวอย่างข้างต้น แต่ตำนานไหนๆ ก็ไม่โรแมนติคและเป็นที่ยอมรับมากเท่ากับตำนานจากคัมภีร์

รามายณะ (กั๊ววรรณกรรมเรื่อง รามเกียรติ์ ึ่งละ)

ใน รามายณะ กล่าวถึงกำเนิดของพระลักษมีว่า มีอยู่วันหนึ่ง พระฤๅษีทุรวาสได้รับมัลลยดอกไม้สวรรค์จากนางฟ้านางหนึ่ง พอดีพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณผ่านมา ฤๅษีทุรวาสเลยยกมัลลยดอกไม้ให้พระอินทร์ พระอินทร์ได้ทรงรับมาวางบนเค็ยรช้าง แต่กลิ่นหอมของดอกไม้ทำให้ช้างเอราวัณเกิดอาการคั่ง ึ่งวังจับมัลลยดอกไม้ลงมาเหยียบ เป็นเหตุให้ฤๅษีทุรวาสโกรธ และสาปให้พระอินทร์เสื่อมฤทธิ์

(พระฤๅษีทุรวาสเป็นฤๅษีที่มีฤทธิ์มาก แต่โหดร้าย ัดใจอะไรก็สาปทันที เช่น ในเรื่อง ศกุนตลา ฤๅษีทุรวาสไปหาพระกัณวมุณีที่อาศรม นางศกุนตลามัวแต่ใจลอยไม่ได้ออกมาต้อนรับ ก็เลยถูกสาปให้พลัดพรากกับท้าวหุขยนต์์เสียหลายปี)

นับแต่นั้น พอเวทดาบกับอสูรที่ไรก็เพื่อสูรอยู่เรื่อย (ก็พระอินทร์เป็นแม่ทัพฝ่ายเวทดาหน้า) ทำเอาพระอินทร์ชักกลุ่ม และตัดสินใจไปขอความช่วยเหลือจากพระนารายณ์ พระนารายณ์ทรงแนะนำให้ทำพิธีกวนน้ำอมฤต แต่การกวนน้ำอมฤตไม่ใช่งานเล็กๆ

ฝ่ายเวทดาจึงต้องออกอุบายไปชวนพวกอสูรให้มาช่วยกันกวนน้ำอมฤตด้วย โดยให้สัญญาว่า เมื่อทำสำเร็จจะแบ่งน้ำอมฤตให้ครึ่งหนึ่ง ฝ่ายอสูรก็ตกลง

เมื่อถึงกำหนด พระอิศวร (พระศิวะ) พระนารายณ์ (พระวิษณุ) และพระพรหม ได้เสด็จมาเป็นประธานในพิธี สถานที่ที่ใช้ในการทำพิธีนั้นไม่ใช่ที่ใดไหนอื่น ก็เกษียรสมุทรที่ประทับประจำของพระนารายณ์นั่นเอง

พวกเวทดาพากันเก็บเอาสมุนไพโรบายว่านวิเศษโอสถต่างๆ มาทิ้งลงในเกษียรสมุทร เอาเขามันตระ (ก็เขาที่สถิตวิมานของพระนารายณ์อีกนั้นแหละ) มาเป็นไม้กวน เอาพญาวาสูกีมาเป็นเชือกชักไม้กวน โดยเวทดาชักทางหางนาค ส่วนพวกอสูรชักทางหัวนาค (พวกเวทดานั้นมีความฉลาด (แกมโกง) โดยให้อสูรชักทางหัวนาค ก็เพราะรู้ว่าลมหายใจของพญานาค

นั้นพ่นออกมาเป็นไฟพิช)

อย่างไรก็ตาม การร่วมมือกันระหว่างเทวดากับอสูรเพื่อกวนน้ำอมฤต ในครั้งนั้นได้สำเร็จลงด้วยดี และนอกจากจะได้น้ำอมฤตสมตามจุดมุ่งหมาย แล้ว ยังมีผลพลอยได้สูงสุดพิเศษเป็นของแถมอีกหลายอย่าง (บางตำนาน บอกว่า ทั้งผลพลอยได้และน้ำอมฤตรวมกันแล้วมีสิบสี่อย่าง แต่บางตำนาน บอกว่ามีเพียงเก้าอย่าง) คือ

๑. วัวสารพัดนึก ชื่อ สุรมิ หรือ กามะธนู ซึ่งเทวดาพร้อมใจกัน มอบให้ พระพรหมฤๅษิวลีษฐุมุณี (ใน บ่อเกิดรามเกียรติ์ ว่าวัวตัวนี้ชื่อ สวลา)

๒. วารุณี เทวีแห่งเหล่า ซึ่งต่อมาได้เป็นชายาของพระวรุณเทพแห่ง น้ำและฝน (แต่บางตำนานกล่าวว่า สิ่งที่เกิดขึ้นในการกวนน้ำอมฤตอันดับที่สอง เป็นเหล่าจริงๆ เลย ไม่ใช่เทวีแห่งเหล่าซึ่งเป็นสาวงามแต่อย่างใด)

๓. ต้นปาริชาติ เป็นต้นไม้ที่ออกดอกมีกลิ่นหอมมาก ใครได้ดมกลิ่น หอมนี้จะระลึกชาติแต่ปางก่อนได้ หรือถ้าหญิงใดนำดอกปาริชาติมาประดับ ผมก็จะมีเสน่ห์แรง พระอินทร์ได้กรรมสิทธิ์ต้นไม้นี้ไปปลูกที่สวนนันทวัน ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

๔. อัปสร เป็นสาวรูปงาม และเป็นทิพย์คล้ายพวกนางฟ้า แต่ไม่มี เทวดาหรืออสูรตนใดรับเป็นคู่ครอง จึงกลายเป็นของกลางคือบำเรอทั่วไป มีจำนวนมากถึงหกสิบโกฏิ (คำว่า อัปสร แปลว่า เกิดจากน้ำ)

๕. พระจันทร์

๖. พิษ

๗. พระลักษมี และ...

๘. รัตนันตี (รัตนันตริ หรือรัตนันตริ) เทวแพทย์ขุนผอบน้ำอมฤต ขึ้นมา

พอได้น้ำอมฤต พวกเทวดาก็ใช้อุบายหลอกล่อจนผ่ายตนเท่านั้นที่ได้ ตี๋ม ส่วนพวกอสูรก็อดไปตามระเบียบ เรียกว่าเหนียวฟรี นอกจากอสูรตน เดียวเท่านั้น คือ พระราหู ที่ได้ตี๋มน้ำอมฤตด้วย เพราะได้แปลงตัวเป็นเทวดา

เข้าไปในเทพชุมนุม แต่ก็ถูกพระอาทิตย์กับพระจันทร์เห็นเข้า และทูลฟ้อง
พระนารายณ์ พระนารายณ์จึงขว้างจักรหมายสังหารพระราหู จักรถูกพระ
ราหูขาดกลางตัว แต่ไม่ตาย เพราะพระราหูได้ดื่มน้ำอมฤตแล้ว
ออกนอกเรื่องไปเยอะเซียว ตอนนี้นำมาเข้าเรื่องกันใหม่ดีกว่า
ตอนที่พระลักษมีเกิดนั้น มีบรรยากาศที่แสนจะโรแมนติก ถ้า
บรรยายด้วยความเรียงธรรมดาก็คงผิดไป เลยขออัญเชิญบทพระราชนิพนธ์
ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ซึ่งทรงพรรณนาเป็นโคลงดังนี้ว่า

จากสาครนุตขึ้น	ที่เจ็ด
คือดอกกมลบาน	แจ่มจ้า
มีเทวีเสด็จ	กลางดอก
งามประเสริฐเลิศเหล่า	แหล่งสาม
มีนามปรากฏต้อง	พระศรี (พระลักษมี)
ศุภลักษณ์ใดปาน	เปรียบได้
งามยิ่งสุนารี	มวลหมด
จินตกวีไร้	พจน์ชม
รื่นรมย์ไปทั่วพื้น	ภูมิสวรรค์
ปวงมุนีตะลึง	เนตรจ้อง
ครานั้นเหล่าคนธรรพ์	ขานศัพท์ ชมแฮ
อีกอัปสรฟ่องทอ	นภา
คงคาอีกน่านน้ำ	ในสรวง
ก็หลังมาอวยพร	พรังพร้อม

ทเวศขเองวง	จับภาชน์ ทองแธ
จ้วงตักวารील้อม	รดถววย
ฝ่ายเกเชียรสมุทรนััน	ยินดี
เขตทิพยมาลย์	เลิศล้ำ
ร้อยด้วยสุรมาลี	หอมรื่น
บ่มีเหี่ยวฤาซ้า	สักวัน
อันสุรเทพผู้	ศิลป์
วิศวะกรรมาเอก	ช่วงนััน
นิรมิตเครื่องทรงศรี	สุวรรณรัตน์
แวววับจับช่อซัน	นภา

จากตำนานนี้จะเห็นได้ว่า พระลักษมีเกิดจากฟองคลื่นในเกษียรสมุทร คราวเทวดาและอสูรกวนน้าอมฤต และพระนางทรงโหมงดงามจนไม่มีใครเทียบได้ ก็ขนาดฤาษีพากันตะลึง แม้แต่กวีที่ถูกยกกว่ามีฝีปากยังไม่สามารถหาถ้อยคำมาเปรียบเทียบความงามของพระนางได้ถูกเลย อย่างนี้ก็ไม่ต้องสงสัยว่า พระลักษมีจะได้ตำแหน่งเทวีแห่งความงามไปครอง

แล้วยิ่งตอนพระนางเกิดนั้นคงเช็กชื่อน่าดูชม เพราะพระวิศวะกรรมนายช่างเอกแห่งสรวงสวรรค์ได้เนรมิตเครื่องทรงถววย (ลงแบบนี้ก็แปลได้ว่า ตอนนั้นพระนางมิได้ทรงอาภรณ์นะสิ)

และสาเหตุที่พระลักษมีได้เป็นมเหสีของพระนารายณ์นั้น ก็เกิดขึ้นในตอนนั้นเช่นกัน เพราะพอพระวิศวะกรรมถววยเครื่องทรง พระนางก็รับไปแล้ว...

ครานี้ทรงเครื่องแล้ว	พระศรี (พระลักษมี)
เสด็จไปเฝ้าวิษ	ณุไท่
บังคมพระจักรี	กายยอบ
วิษณุรับกอดไว้	กับทรง

เป็นอันว่าในระหว่างสามมหาเทพผู้ยิ่งใหญ่อันมีพระพรหม พระคิเว และพระนารายณ์ ซึ่งเป็นประธานในพิธีกวนน้ำอมฤตอยู่ ณ ที่นั้น พระลักษมี ทรงเลือกพระนารายณ์ที่ทรงรูปงามที่สุด ก็ดูเหมาะสมดี ไม่มีเทวดาหน้าไหนกล้าคัดค้าน (แต่ก็เสียดายไปตามๆ กัน)

ยกเว้นแต่พระคิเวองค์เดียวเท่านั้นที่ทรงอุทธรณ์ว่า ไม่ยุติธรรมเลย ก็พระองค์ทรงโสดอยู่แท้ๆ (ตอนนั้นพระคิเวยังไม่มีพระสตี และพระอุมาก็ยังไม่เกิดเลย) พระลักษมีไม่เลือก กลับไปเลือกพระนารายณ์ซึ่งมีพระมเหสีงามๆ อยู่แล้วถึงสามองค์คือ พระสร้สวตี พระคงคา และพระธรณี (บางตำนานว่า มีแค่สององค์แรก พระธรณีไม่เกี่ยวด้วย)

แต่พระลักษมีก็ไม่ยอมเปลี่ยนใจหันมาแลพระคิเวเลย ทำเอามหาเทพผู้ยิ่งใหญ่แห่งเขาไกรลาสจนพระทัยไปเอง เป็นอันว่าในที่สุดพระลักษมีก็เลือกพระนารายณ์เป็นพระสวามี

พระนารายณ์นั้นก็เป็นที่รู้ๆ กันอยู่ว่า ทรงออกจะขี้เก๋งฉกจากขนาดไหน ไม่ว่าจะป็นยักษ์มารอสูรผู้ร้ายกาจหรือขโมยขโจร (อ้อ อันหลังไม่เกี่ยว) พระองค์ทรงปราบเสี้ยเรียบวฐ (ดูๆ ไปพระนารายณ์ก็เหมือนกับเป็นตำรวจแห่งจักรวาลนะ)

แต่มีอยู่อย่างหนึ่งที่มหาเทพแห่งเกษียรสมุทรทรงปราบไม่ไหว ก็บรรดามเหสีของพระองค์เองไงละ ปัญหากวดยามากทำเอาพระนารายณ์แทบเอาองค์ไม่รอด ในที่สุดทรงคิดสระระตะบวกลบคุณหารเสร็จ ไม่มีวิธีไหนดีไปกว่าตัดใจ ยกพระสร้สวตีให้พระพรหม และยกพระคงคาให้พระคิเว แต่พอถึงตาพระธรณี พระนารายณ์ยังไม่ทันจะยกพระนางให้ใคร พระนางก็น้อยพระทัยเสียก่อน เลยเสด็จหนีพระสวามีลงมาอยู่ในโลกมนุษย์

เสียเอง นับจากนั้นมาพระนารายณ์เลยมีพระมเหสีเพียงองค์เดียวคือพระ
ลักษมี และก็ไม่มีชายอื่นๆ อีกเลย

พระลักษมีทรงครองคู่อยู่กับพระนารายณ์อย่างแสนหวานชื่น และ
มีโอรสด้วยกันคือ พระกามเทพ เจ้าแห่งความรัก ผู้ชอบแผลงศรดอกไม้
อาบนํ้าผึ้งไปปักอกคู่รักทั้งหลายทั่วโลกไงละ

จากตำนานนี้ ทำให้ผู้เขียนอดนึกถึง เทพีวินัส (ชื่อภาษากรีกว่า
อะโฟรไดติ) เทวีแห่งความงามของฝรั่งไม่ได้ เพราะทั้งพระลักษมีและเทพี
วินัสต่างมีกำเนิดจากฟองคลื่นในมหาสมุทรเหมือนกัน เป็นสุดยอดแห่ง
ความงามบนสวรรค์เหมือนกัน และเป็นมารดาของพระกามเทพเหมือนกัน

แต่ก็มีบางจุดที่เทวีทั้งสององค์นี้ต่างกันอย่างมากคือ เทพีวินัสใช้อิฉฉา
แต่พระลักษมีทรงเมตตาและอารี เทพีวินัสเกิดขึ้นจากเปลือกหอย แต่พระ
ลักษมีเกิดขึ้นจากดอกบัว

เทพสวามีของเทพีวินัสชื่อวีรอัปลักษณ์ แต่เทพสวามีของพระลักษมี
ทรงรูปร่างอย่างชนิดที่หากมีการประกวดก็คงได้ตำแหน่งชายงามแห่ง
เทวโลกไปกินดิบแน่ แฉมแ่งอีกต่างหาก

เทพีวินัสเจ้าชู้และนอกใจสามี เที่ยวเป็นชู้กับเทวดาและมนุษย์รูปร่าง
ไปทั่ว (ข้อนี้ออกจะน่าเห็นใจพระนาง ก็พระนางถูกบังคับให้มีแฟนแสนชั่ว
สุดทนนี่) แต่พระลักษมีรักเดียวใจเดียว ก็ขนาดพระศิวะที่ทั้งทรงดีและ
รูปร่างที่สุดองค์หนึ่งบนสวรรค์ พระนางยังไม่ยอมขายเนตรแลเลย แล้วพระ
นารายณ์เสด็จอวตารที่ไร พระนางจะตามเสด็จไปเป็นคู่ชีวิตด้วยเสมอ เช่น

เมื่อพระนารายณ์อวตารเป็น วามน (พราหมณ์แคระ) พระลักษมีก็
เป็น นางกมลมา

เมื่อพระนารายณ์อวตารเป็น ปรศุราม (พราหมณ์ถือขวานเป็นอาวุธ
ชื่อราม) พระลักษมีก็เป็น นางธรรณี

เมื่อพระนารายณ์อวตารเป็น พระกฤษณะ พระลักษมีก็เป็น นาง
รูกมิตี

เมื่อพระนารายณ์อวตารเป็น พระราม พระลักษมีก็เป็น นางสีดา

เรียกว่าเป็นเนื้อคู่กันทุกชาติเลยละ

เมื่อเปรียบเทียบกับส่วนคล้ายคลึงและแตกต่างกันระหว่างสองเทวีต่าง
ความเชื่อนี้แล้ว ก็มาว่ากันถึงลักษณะเฉพาะองค์ของพระลักษมีกันดีกว่า

พระลักษมีนอกจากจะมีความงามเป็นเลิศแล้ว ยังมีวาจาไพเราะ
กิริยานิ่มนวลชวนใจ และมีกลิ่นกายหอมเหมือนดอกบัวฟุ้งจรไกลถึงสอง
ร้อยโยชน์ (บ้างก็ว่าแปดร้อยโยชน์) มีผิวสีทอง ทรงอาภรณ์สีเหลือง มักจะ
ถือดอกบัวประทับบนดอกบัวอยู่ข้างองค์พระนารายณ์ที่บรรทมบนบัลลังก์
อนันตนาคราช (ที่เรียกว่า นารายณ์บรรทมสินธุ์) และทรงมีรัศมีเปล่งปลั่ง
ราวสายฟ้าแลบ

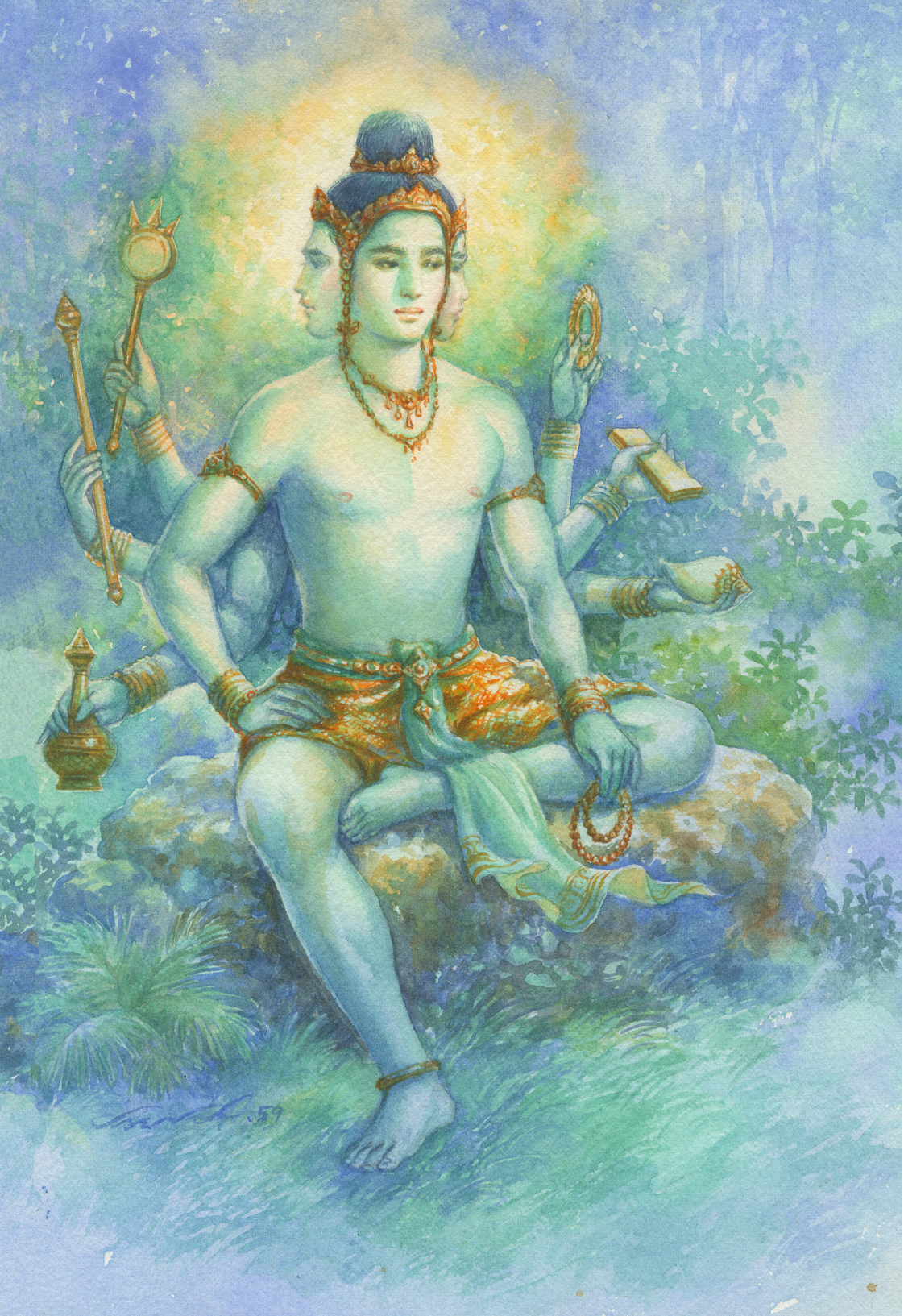
ชาวฮินดูถือกันว่า พระลักษมี คือเทวีผู้อุปถัมภ์สตรีทุกชนชั้น และ
อำนวยความสะดวกทรัพย์สมบัติแก่ผู้บูชาพระนาง ดังนั้นพ่อค้าทุกคนและหญิง
สาวทั้งหลายจึงบูชาพระลักษมี ท่านผู้อ่านคงจำกันได้ว่า ครั้งแรกที่กามนิธ
ได้เห็นวาลิภูกุญชร วาลิภูกำลังเล่นคลิบูชาพระลักษมีอยู่

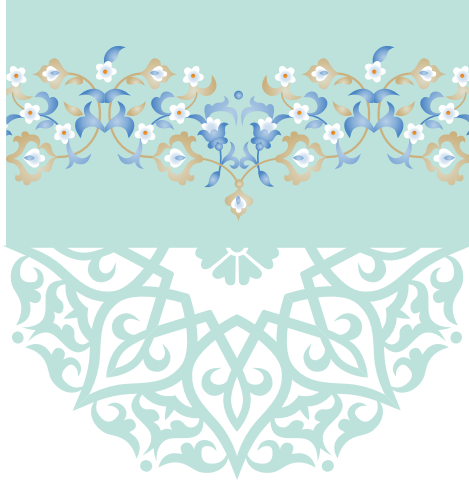
และก็เหมือนกับเทพเทวีทั้งหลาย พระลักษมีทรงมีนามอื่นๆ อีกมาก
จนบางที่ถูกเข้าใจผิดคิดว่าเป็นเทวีอีกองค์ก็มี นามของพระลักษมีที่พบเห็น
ในวรรณคดีบ่อยๆ ก็คือ

ลักษมี	แปลว่า	มีความถึงพร้อม หรืองามพร้อม
ศรี	แปลว่า	มิ่งมงคล
หริปรียา	แปลว่า	เป็นที่รักของพระหริ (พระนารายณ์)
ปัทมา	แปลว่า	บัวหลวง
ปัทมาลัย	แปลว่า	สถิติในบัวหลวง

ชลธิชา	แปลว่า	เกิดจากน้ำ
โลกมาตา	แปลว่า	มารดาโลก
อินทिरา	แปลว่า	งาม
ภควดี	แปลว่า	งามพร้อมทั้งรูปและกิริยา และนำมาซึ่ง ความรุ่งเรือง
กษิราพิตินัย	แปลว่า	ลูกสาวแห่งทะเลน้ำนม ❀

พระพรหม

ในยุคต้นๆ ของศาสนาพราหมณ์นั้น พระพรหม ทรงเป็นเทพสูงสุดเพียงพระองค์เดียว เป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่ง เป็นมหาวิญญูณของสกลโลก แทรกอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง เรียกว่า มหาตมัน หรือ ปรัตมัน

หากใครบำเพ็ญเพียรให้วิญญูณของตนเข้าใกล้กับมหาวิญญูณนี้ได้จะเป็นบรมสุข ซึ่งลักษณะแห่งพระพรหมที่กล่าวมานี้ ไม่ได้เป็นตัวตนของบุคคล จึงมีอีกนามหนึ่งว่า พรพรหม แต่ต่อมาภายหลัง พระพรหมได้กลายมาเป็นเทพที่มีตัวบุคคล ต้นกำเนิดของเรื่องนี้ได้บรรยายไว้ใน *มานว-ธรรมศาสตร์* ว่า

เมื่อโลกยังว่างเปล่าอยู่ พระอาตมภู (ผู้เกิดเอง หมายถึง พระพรหม ในลักษณะมหาวิญญูณ) ประสงค์จะสร้างสรรพสิ่ง จึงสร้างน้ำขึ้นก่อน แล้วหว่านพีชลงไปใต้น้ำนั้น ได้บังเกิดเป็นไซทองขึ้น จากนั้นพระองค์ทรงแบ่งภาคเข้าไปเกิดในไซทองนั้น พอไซทองแตก ก็ปรากฏองค์พระพรหมมาอยู่ข้างใน ไซซึ่งบนลอยขึ้นกลายเป็นท้องฟ้า ส่วนไซซึ่งล่างลอยต่ำกลายเป็นแผ่นดิน

(พระพรหม เป็นพระนามในลักษณะมหาวิญญูณ พอเป็นเทพมี

ตัวตนแล้ว พระนามที่แท้จริงคือ พระพรหมา แต่วรรณคดีไทยทั่วไปยังคงนิยมเรียกเทพองค์นี้ว่า พระพรหม อยู่ดั้งเดิม ผู้เขียนเองก็ขอเขียนตามความนิยมของวรรณคดีไทยเรา)

แล้วพระพรหมก็ทรงสร้างสรรพสิ่งทั้งปวง โลก สวรรค์ เทวดา คน ลัทธิ และพืช (เนื่องจากทรงมีต้นกำเนิดจากน้ำจึงได้อีกนามหนึ่งว่า นารายณ์ ซึ่งต่อไปภายหลังกลายเป็นของพระวิษณุไป)

ว่ากันว่า พระพรหมทรงสร้างโลกและทุกสิ่งทุกอย่างในโลกด้วยเวลาหนึ่งวันของพระองค์เอง (ประมาณสี่พันสามร้อยยี่สิบล้านปีมนุษย) พอหมดเวลาหนึ่งวัน พระพรหมก็บรรทมพักผ่อนเป็นเวลาหนึ่งคืน (เท่ากับหนึ่งวัน) ในขณะที่พระพรหมหลับ ก็จะมีไฟบรรลัยกัลป์ไหม้โลกเก่าไปสิ้น พอพระองค์ตื่นก็ทรงสร้างโลกใหม่ต่อไป และจะทรงทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนครบหนึ่งร้อยปีของพระองค์ ก็จะถึงคราวสิ้นโลกสิ้นสวรรค์กันเลย ทุกสิ่งจะกลับสู่สภาพว่างเปล่าอีกครั้ง และพระพรหมก็จะคืนสู่สภาพธรรมชาติของพระองค์ คือลักษณะของมหาวิญญูณ

นี่คือความเชื่อที่มีพระพรหมเป็นเทพสูงสุดแต่เพียงองค์เดียว ในยุคหลังได้มีการนับถือเทพอีกสององค์เป็นเทพสูงสุดเพิ่มขึ้นคือ พระศิวะกับพระวิษณุ (พระนารายณ์) และยิ่งเมื่อมีนิกายที่เคารพทั้งสององค์หลังนี้โดยเฉพาะเกิดขึ้นแล้ว พระพรหมก็ยิ่งถูกลดในลำดับรองลงมา โดยมีคัมภีร์ที่กล่าวถึงกำเนิดของพระพรหมให้กลายเป็นผู้ถูกสร้างบ้าง เช่น จากคัมภีร์ *ปัทมปุราณะ* กล่าวว่า พระวิษณุทรงประสงค์จะสร้างโลก จึงแบ่งภาคออกเป็นสาม โดยสร้างพระพรหมจากบั้นพระองค์เบื้องขวา สร้างพระ

วิชณุจากบั้นพระองค์เมืองซ้าย และพระคิระมหากาฬจากบั้นกลางพระองค์ ส่วนคัมภีร์ *วราหปุราณะ* กล่าวว่า พระพรหมบังเกิดในดอกบัวที่ผุดขึ้นมาจากนาภี (ท้อง) ของพระวิชณุ ขณะบรรทมหลับบนหลังอนันตนาคราช ณ เกษียรสมุทร

และคัมภีร์ฝ่ายไสวนิกาย (นิกายที่นับถือพระคิระเป็นใหญ่) ก็ว่า พระคิระทรงสร้างพระพรหมขึ้นด้วยการใช้พระหัตถ์ขวาลูบพระหัตถ์ซ้าย

แต่ไม่ว่าพระพรหมจะทรงกำเนิดตามตำนานใดก็ตาม พระองค์ก็ยังคงครองตำแหน่งเทพแห่งการสร้างอยู่ และเป็นหนึ่งในสามเทพสูงสุดของศาสนาพราหมณ์ (แม้ว่าจะต้องดูตัวอย่างว่าอีกสององค์ในบางวาระ) จวบจนปัจจุบัน

รูปลักษณ์ของพระพรหมที่เป็นเทพบุคคลนั้น มักปรากฏในร่างเทพหนุ่มรูปงาม กายสีแดง (ทงลามะธิเบตว่ากายสีขาว) สี่พักตร์ แปดหู สี่กร (บางแห่งว่าแปดกร) ถือธารพระกร ช้อน (ใช้หยอดเนยลงไปในไฟ) หม้อน้ำ และคัมภีร์ (ลามะว่าถือดาบกับธง) อาวุธที่ทรงใช้คือธนูชื่อ *ปรวิตะ* คอคัลล่องพวงประคำ ทรงหงส์ชื่อ *หงสวาหน* เป็นพาหนะ (ลามะว่าเป็นม้าขาว) ที่สถิตเรียกว่า *พรหมพณฑา* อยู่ในพรหมโลก มีพระสรัสวดีเป็นนมเหล็ก

เรื่องเกี่ยวกับพักตร์หรือเศียรของพระพรหมนี้มีเกร็ดกล่าวว่า แต่แรกนั้นพระพรหมทรงมีห้าเศียร แต่เพราะทรงไปมีเรื่องขัดใจกับพระคิระเข้า ทำให้พระคิระโกรธ เลยใช้เนตรที่สามเผาเศียรพระพรหมไปเศียรหนึ่ง พระพรหมจึงเหลือเศียรและพักตร์เพียงสี่เท่านั้น (ตำนานนี้คงเป็นของฝ่ายไสวนิกาย)

นอกจากจะเป็นเทพผู้สร้างแล้ว พระพรหมยังเป็นเทพนักให้อีกด้วย ว่ากันว่าเพราะทรงมีลักษณะเฉพาะองค์ที่พระทัยเย็น และเมตตากรุณาอยู่เสมอ จึงไม่ค่อยขัดเมื่อใครขอพร (ข้อนี้คงจะจริง เพราะเห็นเทวรูปพระพรหมที่โรงแรมเอราวัณเก่า มีคนไปไหว้ขอพรเยอะแยะเต็มไปหมด ผู้เขียนเองก็ขอไปไหว้ขออะไรต่อมิอะไรบ่อยๆ อยู่เหมือนกัน)

และยังมีความเชื่ออีกข้อที่น่าสนใจอย่างยิ่งเกี่ยวกับพระพรหม คือ มนุษย์แต่ละคนที่เกิดมา วิธีชีวิตได้ถูกกำหนดไว้แล้วตั้งแต่เกิด โดยพระพรหมจะเขียนเอาไว้ที่หน้าผากของคนคนนั้น เรียกว่า ‘พรหมลิขิต’

ส่วนตำนานการสร้างมนุษย์ของพระพรหมมีด้วยกันหลายตำรับ บ้างก็ว่าแรกจะสร้างมนุษย์นั้น พระพรหมทรงสร้างเทพสตรีขึ้นมาองค์หนึ่งก่อน คือ พระสร้สวดี (บางตำนานว่า พระพรหมทรงแบ่งภาคเป็นสอง คือเป็นชายหนึ่ง หญิงหนึ่ง ชายคือพระองค์เอง หญิงคือพระสร้สวดี) ซึ่งก็คืออมเหสีของพระองค์เอง แล้วช่วยกันสร้างพระวิษณุขึ้นมา (ตำนานนี้คงนับถือพระพรหมใหญ่ที่สุด)

จากนั้นพระวิษณุก็ทรงสร้างพระวิราช พระวิราชสร้างพระมณู สวายัมภูว (พระมณูองค์แรก-พระมณู ก็คือบรรพบุรุษคนแรกของมนุษย์) แล้วพระมณูก็สร้างมนุษย์ต่อๆ มา

แต่อีกตำนานหนึ่งกล่าวว่า พระพรหมสร้างมนุษย์ที่เกิดขึ้นมาบนโลก ให้มีฐานะแตกต่างกัน ด้วยการให้ถือกำเนิดจากอวัยวะต่างๆ ของพระองค์เอง โดยให้คนวรรณะสูง เช่น วรรณะพราหมณ์ เกิดออกมาจากเศียร วรรณะกษัตริย์ เกิดออกมาจากปาก วรรณะไวยศะ (แพศย์) เกิดออกมาจากท้อง และวรรณะต่ำคือ วรรณะศูทร เกิดออกมาจากเท้า

ดังนั้นคนจึงไม่มีความเท่าเทียมกัน พวกที่วรรณะต่ำกว่าจะต้องเคารพเชื่อฟังและรับใช้พวกที่วรรณะสูงกว่า และห้ามการแต่งงานข้ามวรรณะด้วย หากใครฝ่าฝืน ลูกที่เกิดจากพ่อแม่ต่างวรรณะจะไม่สามารถยอมรับจากสังคม เรียกว่า จันทาล (แต่มีข้อยกเว้นสำหรับวรรณะพราหมณ์กับกษัตริย์ ที่แต่งงานข้ามวรรณะระหว่างกันและกันได้ เกี่ยวกับเรื่องวรรณะ

นี้มีบ้างกล่าวว่า เกิดจากนโยบายในการปกครองชนพื้นเมืองไม่ให้ก้าวขึ้นมาเป็นชนชั้นผู้ปกครองบ้านเมืองได้ เพราะชาววรรณกะษัตริย์และพราหมณ์ก็คือ พวกอริยกะที่อพยพจากเอเชียกลางเข้าไปในประเทศอินเดียเ็นตนเอง ส่วนวรรณกะแพศย์กับศูทรที่เป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมนั้น ส่วนใหญ่ได้แต่เป็นพวกใช้แรงงานและค้าขายเท่านั้น)

พระพรหมมีพระนามมากมายทีเดียว ที่ได้อ่านพบอยู่บ่อยๆ ก็คือ โลกเกศ (จอมโลก) ปรมะษฐ์ (เป็นใหญ่ในสวรรค์) ปชชาติ (เป็นใหญ่ในหมู่ชน) นารายณ์ (ผู้สถิตในน้ำ) จตุรานน จตุร मुख (สี่หน้า) อัษฎกวรรณ (แปดหู) เวรยัส, สราษตรี, วิธิ, เวธา ทรุหิณ, สรัษฎก (ผู้สร้าง) ธาดา, วิธาดา (ทรงไว้) ปีตามหา (บิดาใหญ่) สานท์, สนต์ (โบราณ) อาทิกวี (กวีคนแรก) อาตมภู, สยมภู (ผู้เกิดเอง) กมลาคัน, กมลเสศ (นั่งเหนือดอกบัว) นาภิชะ (เกิดจากสะดือ) กันชะ (ดอกบัว) สโรชิน (จากดอกบัว) ธาตรี, วิธাত্রี (ผู้รักษา) ครรไลหงส์ (ไปด้วยหงส์) หิรัณย์ครรมา (เกิดจากไขทอง) ฯลฯ

แม้จะมีบางนามถูกนำไปใช้เป็นชื่อเทพองค์อื่นแล้ว อย่างนารายณ์กลายเป็นของพระวิษณุ และโลกเกศกับปรมะษฐ์เป็นของพระคิเว แต่ก็ต้องยอมรับกันละว่า พระนามที่ยังเหลืออยู่ก็มีมากพอที่จะยืนยันถึงความยิ่งใหญ่ของพระองค์เช่นกัน

ทั้งหมดข้างต้นนี้เป็นเพียงตำนานส่วนหนึ่งของพระพรหมทางฝ่ายศาสนาพราหมณ์ ซึ่งมักจะปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยเสมอ แม้แต่ใน ลิลิตโองการแช่งน้ำ ที่แต่งไว้ตั้งแต่สมัยอยุธยา ในรัชกาลของพระเจ้าอู่ทอง ก็มีบทสรรเสริญพระองค์ว่า

“โอมชัยชัยไชโสฬสพรหมภูณ บานเคียรเกล้า เจ้าคสิบัวทอง ผยองเหนือขุนท่าน (หงส์) ท่านรังก่อดินก่อฟ้าหน้าจตุรทิศ...”

คำว่า ‘โอม’ ที่ถือกันว่าเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ ใช้ในการเริ่มต้นสาธยายพระเวทและมนตร์คาถา ก็ได้มาจากนามของพระเป็นเจ้า (เทพสูงสุด) ทั้งสามคือ

อะ มาจากท่ายนาม พระคิเว

อุ มาจากท้ายนาม พระวิษณุ

ม มาจากท้ายนาม พระพรหม

อะ+อุ+ม จะออกเสียงเป็น โอม

นัยว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ได้ทรง
ดัดแปลงคำว่า 'โอม' มาใช้ในพุทธศาสนา โดยหมายถึงพระรัตนตรัย คือ

อ หมายถึง พระอรหันต์ (พระพุทธเจ้า)

อุ หมายถึง อุตตมธรรม (พระธรรมอันสูงสุด)

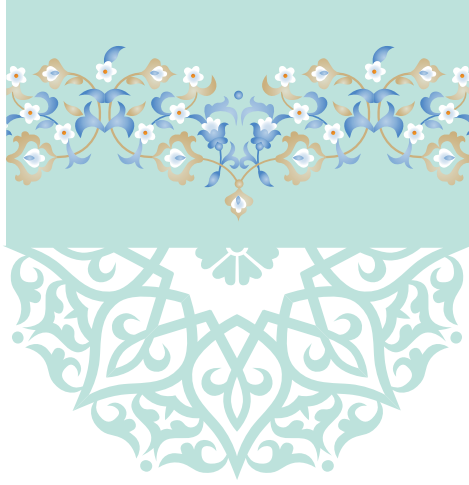
ม หมายถึง มหาสงฆ์

เมื่อพูดถึงพระพุทธศาสนาแล้ว ก็ขอเล่าถึงพระพรหมของฝ่ายพุทธ
ด้วยเลย

ในพุทธศาสนา พระพรหมไม่ใช่เทพผู้สร้างแต่อย่างใด แต่เป็นเทพ
พวกหนึ่งที่มีความเป็นอยู่คล้ายกับเทวดา แต่งดงามและสุขสบายกว่าอีก
และพระพรหมไม่ได้มีเพียงองค์เดียว จำนวนของพระพรหมมีเท่าไรนั้น
ไม่ได้บอกไว้ บอกแต่เพียงว่า พระพรหมสถิตอยู่ ณ พรหมโลก ซึ่งเป็นที่ที่
สูงกว่าสวรรค์ เป็นที่อยู่ของรูปพรหมจำนวนสิบหกชั้นพรหมโลก และอรูป
พรหมอีกสี่ชั้น (ดังนั้น พระพรหมทางพุทธจะต้องมีจำนวนมากมายมหาศาล
แน่)

คุณธรรมสำคัญประจำพระพรหมนั้นเรียกว่า 'พรหมวิหาร' ประกอบด้วย
เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา และสิ่งที่ทำให้เกิดเป็นพระพรหม
ได้ก็คือ ผลบุญที่สร้างสมไว้ พอหมดบุญ พระพรหมก็ต้องจุติ (ตาย) จาก
พรหมโลกที่สถิตอยู่ แล้วอาจจะไปเกิดเป็นอะไรก็ได้ ไม่ว่าจะ เป็นอสุรกาย
สัตว์ มนุษย์ เทวดา หรืออาจเป็นพระพรหมอีกครั้งก็ได้ ตามแต่บุญกรรม
ที่ทำไว้ต่อบุญที่ไปเกิดเป็นพระพรหมครั้งก่อน

จะเห็นได้ว่า จุดแตกต่างที่สำคัญระหว่างศาสนาพุทธกับพราหมณ์
ก็คือ ทางพราหมณ์เชื่อ 'พรหมลิขิต' แต่ทางพุทธเชื่อว่า สรรพสิ่งทั้งปวงย่อม
เป็นไปตามกรรม (ผลของการกระทำ) ของตนเองเรียกว่า 'กรรมลิขิต' ❀

พระสร้อยดี

ในวรรณคดีมักจะเปรียบเทียบความงามของตัวนางเอกว่าเหมือนกับความงามของเทพนารีบนสวรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมักชอบเปรียบกับมเหสีของมหาเทพทั้งสามองค์คือ

พระอุมา มเหสีของพระศิวะ มหาเทพแห่งเขาไกรลาส

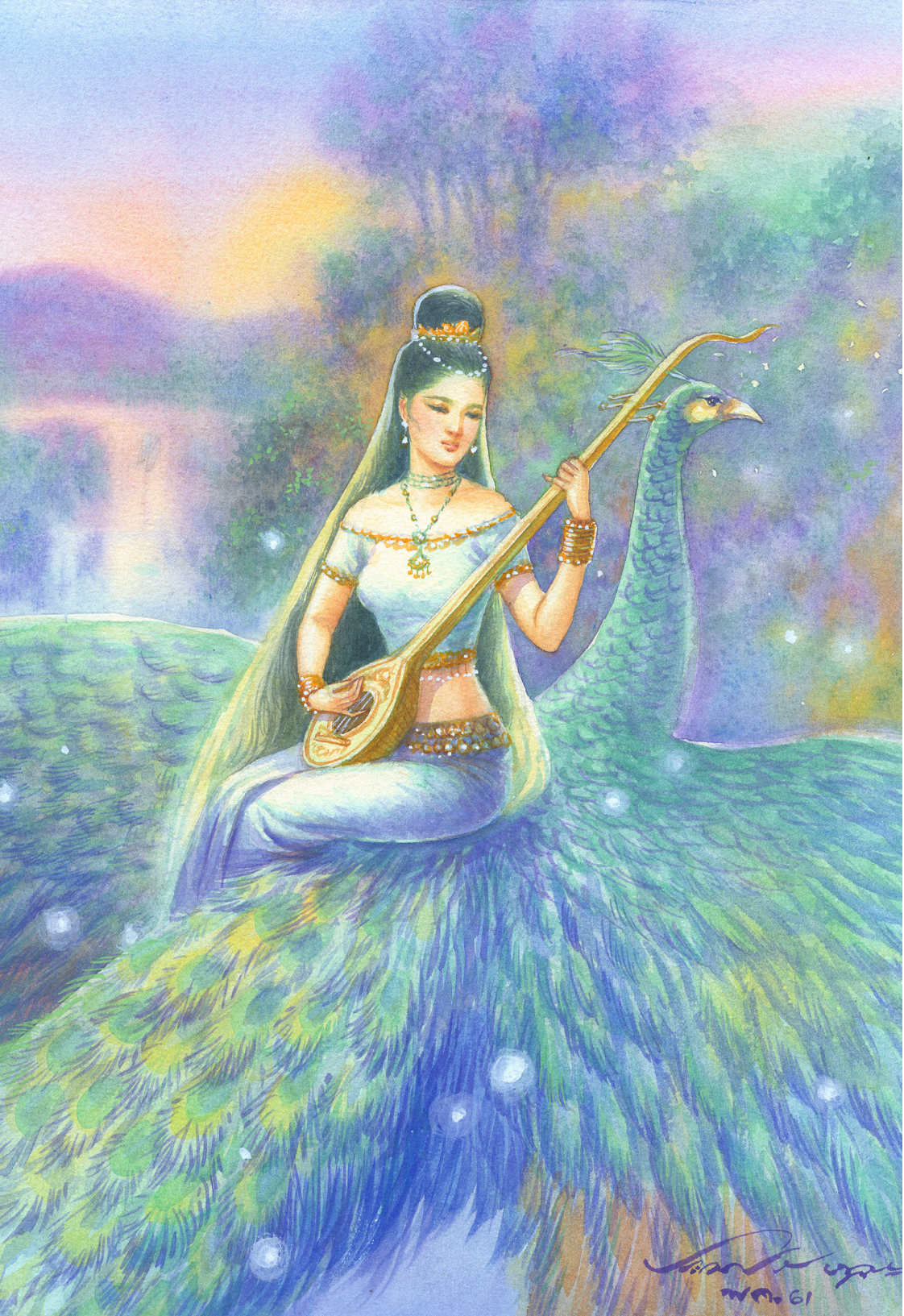
พระลักษมี มเหสีของพระนารายณ์ มหาเทพแห่งเกษียรสมุทร

พระสร้อยดี มเหสีของพระพรหม มหาเทพแห่งพรหมโลก

ซึ่งหากจะแยกแยะให้เห็นความแตกต่างระหว่างความงามกับคุณสมบัติเฉพาะองค์ของมหาเทวี (มเหสีของมหาเทพ) ทั้งสามแล้ว จะเห็นว่า

พระอุมา ทรงงามคมขำ สง่าสูงศักดิ์ คุณสมบัติเฉพาะองค์ของพระนางคือ ทรงอิทธิฤทธิ์ในการรบเก่งกล้าไม่แพ้เทพฝ่ายชาย จึงทรงเป็น เทวีแห่งศักดิ์ (กำลังอำนาจ)

พระลักษมี ทรงงามชดช้อยเย้ายวนใจเปี่ยมเสน่ห์ คุณสมบัติเฉพาะองค์ของพระนางคือ ร่ำรวยและโชคดี จึงทรงเป็น เทวีแห่งศรี (ความงาม ทรัพย์สมบัติ และโชคลาภ)

Santhosh
no. 61

พระสร้อยศรีสวัสดิ์ ทรงงามละมุนละม่อมอย่างผู้ดี คุณสมบัติเฉพาะองค์ของพระนางคือ ทรงปัญญารอบรู้ในวิชาการ ทั้งทางอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จึงทรงเป็น เทวีแห่งศาสตร์ (วิชาความรู้อย่างผู้ดี) แต่น่าเสียดายที่วรรณคดีไทยเรากล่าวถึงพระสร้อยศรีสวัสดิ์น้อยกว่าเทวีสององค์แรกมาก จึงเป็นเหตุให้คนอ่านชาวไทยไม่ค่อยได้รู้จักพระนางนัก ที่จริงชาวฮินดูนับถือกันว่าพระสร้อยศรีสวัสดิ์เป็นเทวีผู้อุปถัมภ์การศึกษา เป็นเทวีแห่งอักษรศาสตร์ (เพราะเชื่อกันว่า พระนางคือผู้ให้กำเนิดตัวอักษรเทวนาครี ซึ่งเป็นอักษรตัวเขียนในภาษาสันสกฤต ที่เป็นต้นตอของภาษาฮินดีของอินเดียในปัจจุบัน) การละคร การดนตรี (ถือว่าพระนางคือผู้ให้กำเนิดพิณที่เป็นเครื่องดนตรีสำคัญของอินเดียที่เรียกว่า Vina) และศิลปวิทยาการทั่วไป ตลอดจนวิทยาศาสตร์ด้วย

ดังนั้นชาวฮินดูจึงเคารพบูชาพระนางมาก โดยเฉพาะพวกครูอาจารย์ นักเรียน นักศึกษา นักแสดง นักประพันธ์ และผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับวรรณคดีหรือหนังสือ (มักจะนิยมบูชาพระสร้อยศรีสวัสดิ์และพระคเณศควบคู่กัน เพราะเชื่อว่าพระคเณศจะทรงปิดเป้าอุปสรรคในกิจทั้งหมดให้สลายไป)

นอกจากนี้ยังนับถือกันว่า พระนางเป็นผู้ให้กำเนิดน้ำบริสุทธิ์ที่ยังความชุ่มชื้นให้แก่มนุษย์ สัตว์ และพืช ดังนั้นนามของพระนางจึงกลายเป็นชื่อแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์สายหนึ่งของอินเดียคือ แม่น้ำสร้อยศรีสวัสดิ์ (ปัจจุบันเรียกสุรัสวตี) ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำยมุนา (กล่าวกันว่า แม่น้ำสร้อยศรีสวัสดิ์ (Sarasvati) เป็นที่มั่นแห่งแรกของชาวอารยันที่เข้าสู่อินเดีย แม่น้ำสายนี้มีต้นน้ำมาจากภูเขาหิมาลัยไหลลงสู่ทะเลผ่านเข้าไปในทะเลทราย ในสมัยโบราณที่ตรงปลายแม่น้ำเคยเป็นทะเลสาบ ดังนั้นในคัมภีร์ *ฤคเวท* จึงกล่าวว่า “พระนางลีลาศไปจากภูเขา (หิมาลัย) ด้วยความผุดผ่องสู่ห้วงมหรณพ” แต่ปัจจุบันทะเลสาบตรงปลายแม่น้ำได้แห้งเหือดไปแล้ว ซึ่งใน *มหาภารตะ* ให้เหตุผลว่า ทะเลสาบแห่งนี้ขึ้นเขินเพราะคำสาปของฤาษีอูททชยา แม้จะเป็นเช่นนั้นก็ตาม แต่ความศักดิ์สิทธิ์ของแม่น้ำสร้อยศรีสวัสดิ์ยังคงอยู่ในจิตใจของชาวฮินดูทุกผู้คน)

จึงเกิดความเชื่ออย่างเหนียวแน่นว่า จุดที่แม่น้ำคงคาบรรจบกับแม่น้ำ
ยมุณา และแม่น้ำสรสวดีนั้น เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุด (ในวรรณคดีไทย
เรียกจุดนั้นว่า จูฟ้าตรีคูณ) หากนำเอ้ากระดุกของใครทิ้งลงตรงนั้นจะช่วย
ให้เขาได้ขึ้นสวรรค์

สำหรับกำเนิดของพระสรสวดีนั้นก็มึกันหลายตำนานเหมือนเทพนารี
องค์อื่นๆ ในสมัยปุราณกล่าวว่ เมื่อพระพรหมทรงประสงค์จะสร้างสรรพ
สิ่งทั้งมวล ได้ทรงสร้างเทพนารีขึ้นองค์หนึ่งก่อนคือ พระสรสวดี (จาก
ตำนานนี้ได้ถือกันว่ พระสรสวดีเป็นธิดาของพรหมด้วย เพราะสร้างโดย
พระพรหม) เพื่อเป็นพระมเหสี แล้วทั้งสองพระองค์ก็ช่วยกันสร้างเทวดา
มนุษย์ และสิ่งต่างๆ ต่อไป และยังมีเกร็ดเล่ากันว่ เนื่องจากพระพรหม
ทรงรักพระสรสวดีมาก จึงทรงมีสี่พักตร์เพื่อติดตามดูแลมเหสีของ
พระองค์ ซึ่งมีฤทธิ์สามารถเคลื่อนไหวไปได้ทุกทิศ (จากตำนานนี้ชวนให้คิด
ว่พระสรสวดีคงเป็นเทวีที่ไม่ชอบอยู่นิ่งเฉยเฉยๆ ซึ่งก็เหมาะที่จะเป็นเทวีแห่ง
วิชาความรู้พอดีเลย) แต่ในคัมภีร์ *วิษณุวัศ* กลับอ้างว่ พระสรสวดีเคยเป็น
มเหสีของพระวิษณุ (พระนารายณ์) ร่วมสวามีกับพระคงคาและพระลักษมี
แต่ทั้งสามเทวีทำท่าจะไม่ยอมลงรอยกัน พระวิษณุเกรงวิมานจะแตก
จึงจำใจยกพระคงคาให้พระศิวะ และยกพระสรสวดีให้พระพรหม คงเหลือ
ไว้แต่พระลักษมีเพียงองค์เดียว

รูปลักษณ์ของพระสรสวดีนั้นเป็นเทพนารีรูปงาม ผิวกายขาวผ่อง
ทรงอาภรณ์สีขาว ใช้เพชรเป็นอัญมณีประจำองค์ ทรงนกกยูงเป็นพาหนะ
(บางทีก็ว่เป็นหงส์เช่นเดียวกับพระพรหม) บางปางมีสองกร บางปางมีสี่กร

ทรงถือคัมภีร์ (สัญลักษณ์ของวิชาความรู้) ดอกบัว (บูชาพระพรหม) พิณ (บางที่เป็นขลุ่ย หมายถึง ดนตรี การละคร) แจกัน (หรือถ้วยน้ำ หมายถึง น้ำบริสุทธิ์) และบางปางก็ถือสิ่งอื่นๆ อีก เช่น สร้อยไข่มุก คันศร คทา ลูกล้อ (จักร) หอยสังข์ บ่วง ไม้ ลูกบด

ชาวฮินดูจะทำพิธีบูชาพระสร้อยสวตีโดยทั่วหน้าในเทศกาลวสันตปุณจมี ตรงกับวันที่ห้า ในเดือนมาฆะ (ราวปลายเดือนมกราคมถึงต้นกุมภาพันธ์) และก็เช่นเดียวกับเทพเทวองค์อื่นๆ พระสร้อยสวตีมีพระนามเรียกหลายพระนามด้วยกัน เช่น

วาจ (หมายถึงวาจไฟเราะ) ภารตี พรหมี ปุตการี วากีสมา มารดาวารี วิชา วัคเทวี วาคิสวารี ศตะรูปา (ร้อยรูป คงหมายถึง พระนางเคลื่อนไหว ได้รวดเร็วมาก) พรหมบุตรี และสาวิตรี

นางในวรรณคดีที่นำเอาความงามและคุณสมบัติของพระสร้อยสวตีมา เปรียบเทียบด้วยก็คือ นางสาวิตรี จากตอนหนึ่งในเรื่อง *มหาภารตะ* ซึ่งกล่าวว่า ความงามของนางนั้นเป็นเลิศจนไม่มีบุรุษใดกล้าเหยียดคิดจะไปปองเป็น คู่ครอง (เพราะอายุสารรูปของตัวเอง) และนางยังมีคุณสมบัติของพระสร้อยสวตี ที่มีวาจไฟเราะ คารมคมคายจนพระยมเทพแห่งความตายยังต้อง ใจอ่อนยอมปล่อยให้นางนำวิญญาณของพระสวามีกลับคืนมาจนได้ ☸